

SLOVANSKÁ POUT

Jitřenka východu

Frenštátská společnost ve 2. polovině 19. století

Z historie muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě pod Radhoštěm

Motto:

„Ne mečem, hrozbami, ale vzděláním a humanitou musíme se domáhati čestného postavení, jaké nám dojista již dávno po právu náleží.“

Úryvek z proklamace Občanské besedy, 1886

1

^ Farní kostel sv. Martina, vlevo sušárna Vašicovy barvírny, vpravo úly učitele Ludvíka Břežného, kol. 1900

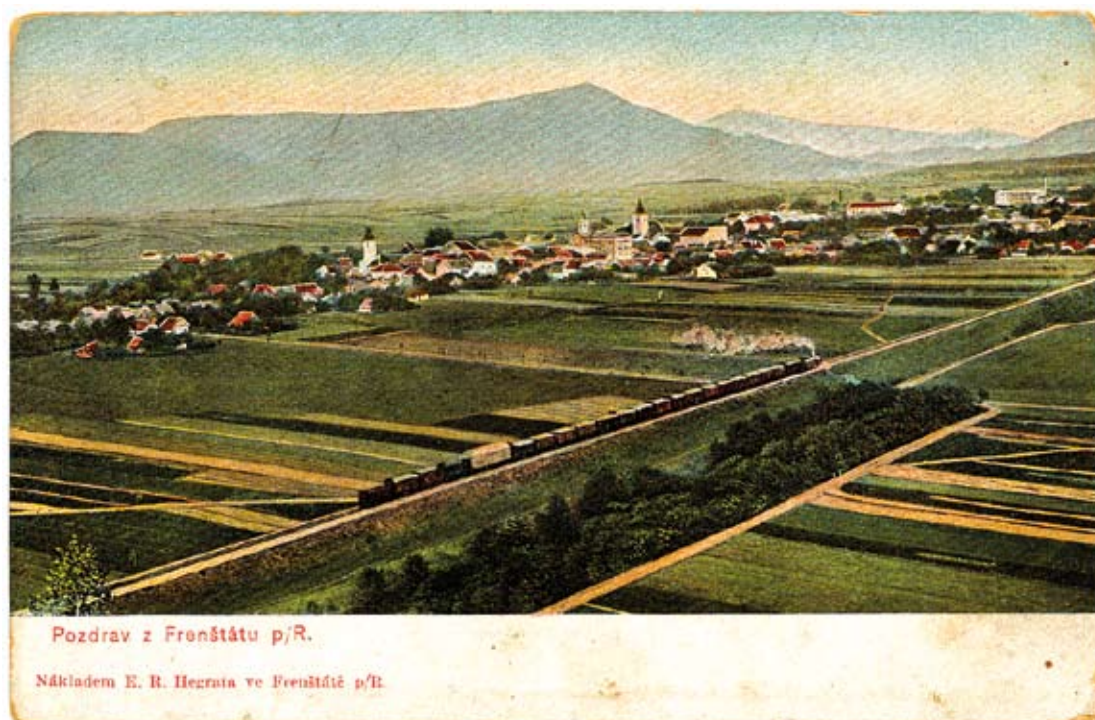
Frenštátská společnost ve 2. polovině 19. století

Jiří Klučka

Frenštát v 2. pol. 19. století je nevelké podhorské městečko. Údaje ze sčítání lidí z roku 1869 uvádějí 6 563 obyvatel a 849 domů. Hospodářský život města, postavený na zaměstnání v zemědělství, v okolních lesích, na řemeslné výrobě, především tkalcovské, je podmíněn rozmachem průmyslu textilního, barvířského a později i pletařského. Budují se komunikace, mosty, staví se železniční trať (v provozu od r.1889). Mění se tvářnost města a jeho okolí do podoby dnešních dnů – stavebně se proměňuje historické jádro, vyrůstá chlapecká škola (1876), tkalcovská škola (1905), radnice (1891), nádraží (1888), staví se textilní továrny, je postaven výletní hostinec Vlčina (1895) a Horečky se stávají oblíbeným výletním místem, na Pustevnách vyrůstají turistické útulny (1891 – 1899), na Radhošti Cyrilometodějská kaple (1898). Frenštát má svou obecnou a měšťanskou chlapeckou a dívčí školu, odbornou tkalcovskou školu, pokračovací školu průmyslovou i mateřskou školu obecní. Na radnici úřaduje česká státní správa. Rozvoj průmyslové výroby je poznamenán opakujícími se hospodářskými krizemi, které společně s roky neúrody

^ Frenštátští hudebníci na svatbě Ferdinanda Vojtka, 14. 1. 1868. Zleva sedící: Ondřej Filip, Jan Milberger, Alois Bumbala, zleva stojící: Alois Vojtek, Karel Vojtek, Jan Vojtek, F. Pukovec, F. Kestl

^ Frenštát p. R., barevná litografie, pohlednice

▲ Pohled na frenštátské náměstí, kol. roku 1895

a kulturním prostředí vznikla nebo byla iniciována řada spolků a činností – **Jednota divadelních ochotníků** (od r. 1875), **Společenská knihnice** (1875 – 1926), **Sbor dobrovolných hasičů** (od r. 1878), **Řemeslnická beseda** (od r. 1882), **Národopisný odbor** (1883 – 1897), **Pohorská jednota Radhošť** (1884 – 1950), TJ Sokol (1890 – 1950), **Křesťansko-sociální spolek** (1897 – 1948), **Okrašlovací spolek** (1903 – 1951), **Matice radhoštská** (1903 – 1950). Svou existencí předurčovaly i budoucí společenský a kulturní život města. S výše uvedenými aktivitami je spojena řada osobností – Valentin Kostelník (1815 – 1891), MUDr. Rudolf Kallus (1834 – 1899), Jiří Felix (1856 – 1926), JUDr. Edvard Parma (1853 – 1921),

Robert F. Křenek (1851 – 1928), Jindřich Kostelník (1849 – 1923), Emil Kostelník (1842 – 1919). Frenštát v tomto období probouzejícího se národního obrození bývá nazýván Jitřenkou východu.

Postátnění veřejné správy po roce 1848 je provázeno novou organizací politické správy, vznikem politických a soudních okresů. Politickým okresem pro Frenštát se stal Místek s okresním hejtmanstvím. K soudnímu okresu Frenštát přináležely obce: Bordovice, Čeladná, Frenštát, Kozlovice, Kunčice p.O., Lichnov, Měrkovice, Tichá, Trojanovice a Vlčovice. Soud spolu s berním úřadem (byl zrušen v r. 1920) sídlil na náměstí v domě čp. 29, který obec koupila a upravila v roce 1850. V roce 1929 se okresní soud přestěhoval spolu se státním notářstvím (zřízené roku 1870) do nově postavené budovy na Tyršově ul.

▲ Pohled na budovu radnice z roku 1796, fotografie před rokem 1890

(arch. O. Poříška). V roce 1880 byla ve Frenštátě ustavena rovněž četnická stanice. Na místě staré radnice z r. 1796 byla postavena a v r. 1891 předána veřejnosti budova nové radnice (plány A. Tebich z Brna, stavitel A. Staněk z Valašského Meziříčí). Zásada „základem svobodného státu je svobodná obec“ (Stadionovo prozatímní obecní zřízení, 1849) dává vzniknout obcím samosprávám. V roce 1850 byl ve Frenštátě ustaven městský úřad se starostou (Antonín Fialka, 1850 – 1863), třemi radními a čtrnácti členy obecního výboru. Z voleb do obecního zastupitelstva v r. 1863 vzešel starosta Valentin Kostelník a spolu s ním i úřadování v českém jazyce. Osobnost V. Kostelníka (1815 – 1891), úspěšného průmyslníka, spoluzakladatele tkalcovského průmyslu v místě, osvíceného politika, starosty města (1863 – 1869), poslance zemského sněmu a říšské rady ve Vídni (do r. 1865), podněcovatele národního života a zakladatele Občanské besedy, měla na život města výrazný vliv i v osobách jeho synů Emila a Jindřicha i ve spřízněné rodině Křenkově. Obecní zastupitelstvo jej k sedmdesátinám jmenovalo českým občanem. Byl vážen a ctěn i za svého života. Když v roce 1891 „staříček“ umírá, zápis v jednatele zprávy Občanské besedy přibližuje jeho osobu i z lidské stránky: „Opustil nás navždy náš zakladatel, mnoholetý předseda a nejlepší člen náš Valentin Kostelník, měšťan frenštátský, bývalý zemský a říšský poslanec, otec chudiny, přítel každého, jeden z nejprvnějších buditelů vědomí národního“. Na závěr uvedme výčet starostů ve sledovaném období: po V. Kostelníku byli zvoleni Jan

^ Městský statek - Stará Vlčina na Horečkách, kol. roku 1895

4

Křenek (1869 – 1871), Josef Parma (1871 – 1874), MUDr. Rudolf Kallus (1874 – 1885), Emil Kostelník (1885 – 1887), Alois Michna (1887 – 1891), JUDr. Edvard Parma (1891 – 1896), Edvard Hegrat (1896 – 1898), Alois Fialka (1898 – 1915).

Do druhé poloviny 19. století vstupuje frenštátské školství s farní školou (od r. 1861), která navazovala na předchozí koedukční triviální školu. Ve školním roce 1869/70 se stávající škola ruší a vzniká pětitřídní škola národní, později s pojmenováním obecná. Ve školním roce 1876/77 se v nové budově (stavitel A. Zapletal) otevírá měšťanská škola, sdružující dosavadní obecnou školu s první třídou školy měšťanské, která postupně nabývá další třídy až do podoby osmitřídní

^ Chlapecká škola, kol. roku 1890, pohlednice

školy měšťanské, po roce 1881/82 je nově budovaná dívčí měšťanská škola. Odborné školství je zastoupeno tkalcovskou školou (od r. 1882 do 1921), sídlící v roce 1905 v postavené budově v Tyršově ulici (v r. 1927 přistaveno 2. patro), a od r. 1897 průmyslovou školou pokračovací.

> Žákyně III. třídy dívčí měšťanské školy ve Frenštátě a učitelé Antonín Škach, P. F. Myslivec, řed. Jan Ambroz, Marie Závadová, Karel Buzek ve školním roce 1898/99. Foto E. Piez

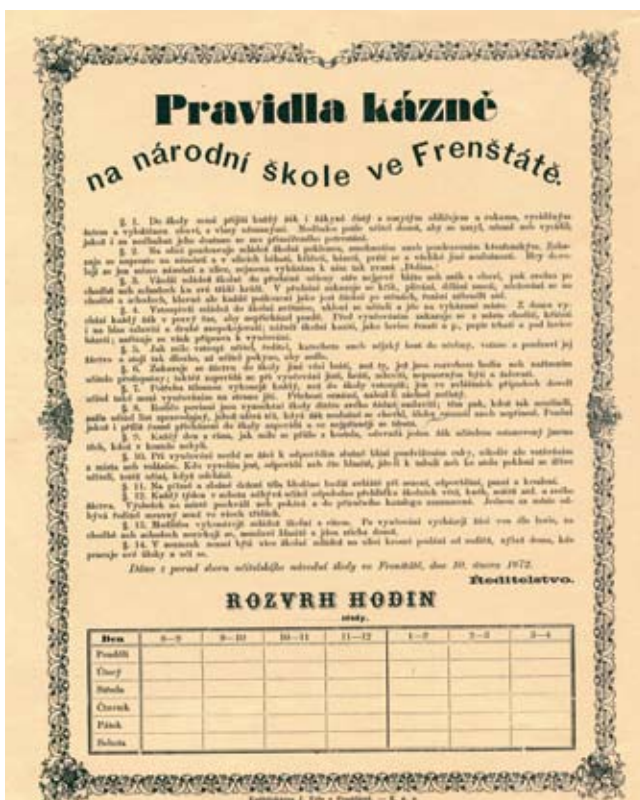

Učitelův sbor v roce 1869. Zleva: Barvič, Štenberský, Pelikán, Růžička, Michna, Hradil

Učitelův sbor „Osvětou k svobodě“ osvětluje úryvek zápisu k čtvrtstoletí jejího trvání v roce 1886 – „Ne mečem, hrozbami, ale vzděláním a humanitou musíme se domáhati čestného postavení, jaké nám dojísta již dávno po právu náleží.“ Beseda patřila k nejstarším na Moravě, udržovala knihovnu s čítárnou ve spolkové místnosti v pozdějším Katolickém domě, tento fond později položil základy knihovny v místě, pořádala přednášky, její pěvecký sbor se zúčastnil slavnosti pěveckých jednot československých v Praze v r. 1862, v roce 1863 vystupoval na Velehradě a v Brně. Beseda se zúčastnila národních slavností v Hranicích, na Hukvaldech, vlasteneckých táborů v Příboře a ve Frýdlantě, udržovala kontakty s Maticí slovenskou, Živenou, s Moravskou besedou v Praze, i s Pěveckým spolkem slovanským ve Vídni. Zejména první

Pravidla kázně na národní škole ve Frenštátě, 1872, tisk

Snahy o národní uvědomění sahají ve Frenštátě p. R. do šedesátých let a jejich zázemím se stává bohatá spolková činnost, iniciovaná místní inteligencí, duchovenstvem, průmyslovou maloburžoasií a řemeslnickým stavem. V popředí oněch snah stojí **Občanská beseda** (1861-1931), vděčící za svůj vznik Valentinu Kostelníkovu (1815-1891). Tento tkalcovský faktor přináší ze svých cest do Frenštátu myšlenky a spisy „slovanských národovců“, sám politicky vystupuje, např. jako řečník na sjezdu moravských vlastenců v Hostýně v roce 1860 či jako poslanec na půdě zemského a později říšského parlamentu. Jeho význam a úlohu v národním životě oceňuje i spisovatel a herec kočovných společností J. L. Turnovský vzpomínkou v almanachu Morava svým maticím, mj. slovy „...nebyl z posledních, kdož na Moravě k rozednění pracovali“. Posláním Občanské besedy, motivované proklamací „Osvětou k svobodě“ osvětluje úryvek zápisu k čtvrtstoletí jejího trvání v roce 1886 – „Ne mečem, hrozbami, ale vzděláním a humanitou musíme se domáhati čestného postavení, jaké nám dojísta již dávno po právu náleží.“ Beseda patřila k nejstarším na Moravě, udržovala knihovnu s čítárnou ve spolkové místnosti v pozdějším Katolickém domě, tento fond později položil základy knihovny v místě, pořádala přednášky, její pěvecký sbor se zúčastnil slavnosti pěveckých jednot československých v Praze v r. 1862, v roce 1863 vystupoval na Velehradě a v Brně. Beseda se zúčastnila národních slavností v Hranicích, na Hukvaldech, vlasteneckých táborů v Příboře a ve Frýdlantě, udržovala kontakty s Maticí slovenskou, Živenou, s Moravskou besedou v Praze, i s Pěveckým spolkem slovanským ve Vídni. Zejména první

dvě desetiletí její existence jsou naplněna výraznými projevy českého vlastenectví. Národní slavnost na Radhošti 13. 8. 1862, o rok dříve konaná připomínka milénia byzantské mise, se stala mohutnou a nadšenou manifestací desetitisíců účastníků myšlenkám slovanství, tak vyzněl i projev dr. R. Kalluse. Z úvodu jeho veršovaného proslovu citujeme: „*Hle, jak národ ze všech končin/ dnes se k národu zas hlásí, / jak náš Radhošť nenadále/ vzpomíná své slavné časy, / jako král on nad Beskydy/ hledí k nebi, vznáší téměř jako strážce věčný hledí/ do moravsko-české země. / Aj, ohromný velikáne, / co se ty svým synům divíš, / že je na svém hřmotném hřbetě/ dnes tak svorné spolu vidíš? / Nediv se, neb ony časy, / kdy je věčný rozbroj dvojit, / ty se více nenavráti, / neb duch času je dnes spojil*“. Zde byl poprvé přednesen návrh na postavení soch obou věrozvěstů. Národní slavnost konaná po šedesáti letech na Radhošti a Pustevnách (1922) je odezvou na památeční první

▲ Žákyně obecné školy ve Frenštátě s učitelkou Marií Francovou, 1902

6

Rakousko spravedlivé; a tedy jen pro takové jsem psal Ideu jeho. Teď jsem se však velice zklamal, a proto nejsem a nemohu býti pro Rakousko nespravedlivé. Že bych však byl ochabl, v tom mně pan řečník křivdí; já, pánové, jsem ten, jímž jsem byl více než před padesáti lety: já miluji svůj národ a přejí mu z toho srdce. Jsem hotov i život položit zaň, kdybych tím uměl prospět. Ať jen svorně a beze všech rozmíšek kráčíte v boji, klonícím se již na mále k vítězství! Nemůže to již dlouho trvat, dostaneme, co nám po právu a spravedlnosti patří – Bůh mi svědkem!" Při slavnosti předání veřejnosti rodného domku F. Palackého v Hodslavicích v roce 1881 a následující pěvecko-hudební akademii ve Frenštátě byli z pražských hostů přítomni prof. dr. B. Rieger, vnuk Palackého, operní zpěvák L. Stropnický a dirigent pražského Hlaholu K. Knittl (oba úspěšně vystoupili společně s domácími zpěváky a hudebníky), redaktor Osvěty V. Vlček, knihkupec F. A. Urbánek a již zmíněný J. L. Turnovský. Ve svém článku vypisuje setkání s V. Kostelníkem následovně: „Po dvanácti letech dne 14. srpna 1881 setkal jsem se s Kostelníkem v Hodslavicích, kde jsem meškal s mladým Bohušem Riegreem u rodného domku Palackého. Frenštačané zasadili tam již dříve pamětní desku a z Prahy vyjeli jsme si tam na oslavu otevření domku, zakoupeného od zvláštního spolku v majetek národa. Dr. Šromota a Václav Vlček byli tam řečníky. Stál jsem vedle našeho „staříčka“, jak Frenštačané svému někdejšímu purkmistrovi a poslanci říkali, stopoval jsem jeho pohnutí, kdy mu vroucí slova slavnostního řečníka v srdce zapadala a slza po planoucích lících do bílých vousů mu zatékala. A když u starosty Pilečky k hostině jsme sedali, tiskl mi Kostelník ruku, ukázal na zástupy a pravil: Nu, vidíte, co jsem říkával: u nás už se rozednívá.“ Vřelý, až adorativní vztah k osobě F. Palackého Frenštát potvrdil i oslavou stých narozenin dějepisce. Osobou řečníka JUDr. E. Parmy byl zastoupen na slavnostním shromáždění asi 6000 osob v Hodslavicích v neděli 12. 6. 1898. V předvečer narozenin byl ve Frenštátě pořádán lampiónový průvod za účasti zejména krojovaných

slavanský tábor a byla rovněž iniciována z popudu Občanské besedy, navštívil ji i předseda poslanecké sněmovny F. Tomášek. Občanská beseda se zúčastnila s více než 40 členy slavnosti kladení základního kamene ke stavbě Národního divadla v r. 1868, ve stejném roce svým nákladem odhalila pamětní desku F. Palackému na rodném domku v Hodslavicích. A samozřejmě nesmíme opomenout uvést návštěvu F. Palackého ve Frenštátě za jeho poslední cesty po Moravě v roce 1873. Byl uvítán ve spolkové místnosti Občanské besedy, navštívil dům V. Kostelníka a zúčastnil se společného oběda pro 200 pozvaných v dvoraně restaurace Střelnice. Na výtku v projevu dr. R. Kalluse na adresu obecně známých slov „Kdyby Rakousko nebylo, musili bychom si je utvořiti...“, Palacký odpověděl slovy, která zaznamenal v kronice J. Štafa: „*Neochabl jsem nikterak, pánové, jak tomu pan řečník věří, nýbrž já jsem byl vždy a jsem pro*

▲ Žáci III. třídy obecné školy ve školním roce 1904/05

▲ C. K. Poštovní a telegrafní úřad, kol. 1900.
Foto R. Jarnot 2007

účastníci sletu vystoupili na Pustevně, členové předsednictva byli ubytováni v Šumné, ostatní tábořili na louce, časně ráno společně sledovali východ slunce již na Radhošti. Narozzeniny Palackého motivovaly i Československé hasičstvo, které ve dnech 13. – 16. 8. uspořádalo slavnostní III. sjezd Československého hasičstva ve Frenštátě a v Hodslavicích. Byl spojen s oslavou dvacetiletého trvání místního Sboru dobrovolných hasičů a se XII. sjezdem hasičské župy severovýchodní Moravy. Z svolání Ústřední jednoty hasičstva markrabství Moravského vyjímáme: „S vlasteneckým zápalem pohlížíme zvláště letos ku posvátnému Radhošti, nebo on jest jakoby strážcem kolébky Palackého, otce českých dějin a vůdce národa. Ku této památné hoře spějí letos veškeré československé hasičstvo Necht' ukážeme znovu způsobem důstojným, že dovedeme nejen oheň hasiti, ale i rozdmychovatí plamen horoucí lásky k vlasti a velkým jejím synům“ A ve stejném duchu vyzněl před asi dvěma tisíci hasiči na frenštátském náměstí

spolků ze Střelnice k domu V. Kostelníka na náměstí, kde byl F. Palacký za své návštěvy města hostem, a na Trojačce a dalších kopcích byly zapáleny ohně. Toto výročí bylo dále připomínáno péčí Moravskoslezské Obce sokolské ve dnech 14. a 15. srpna, a to sletem sokolstva 14. 8. ve Valašském Meziříčí a slavností v Hodslavicích, kde promluvil starosta ČOS dr. J. Podlipný, zakladatel Matice opavské P. JUDr. A. Gruda a dr. J. Žáček. Dr. Podlipného a další hosty přivítal ve svém domě, který patřil rodině Kostelníků od r. 1871, starosta frenštátských sokolů Jindřich Kostelník. Koncem dvacátých let sem přenesla z domu z Rožnovské ulice (byli tam návštěvou o prázdninách roku 1903 jako hosté jejího syna Milana také J. Frída – Vrchlický, syn básníka, a Milan Rastislav Štefánik) svůj literární salón zdobený jmény F. X. Šaldy, Růženy Svobodové, Boženy Benešové, Josefa Kaluse či literárního kritika Arne Nováka vnučka zakladatele rodu paní Bohuška Křenková (1866 – 1947). K večeru

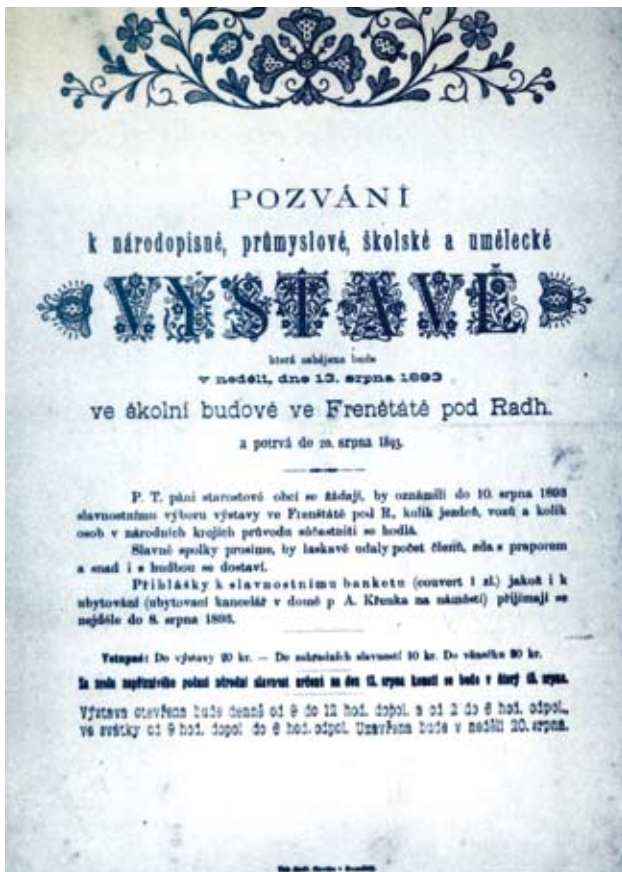

▲ E. Piezc, Valentin Kostelník, 1875, olej na plátně, 88 x 64 cm.
Foto R. Jarnot 1996. Soukromý majetek

7

▲ Členové Občanské besedy, 1901

▲ Pozvání k národopisné, průmyslové, školské a umělecké výstavě ve Frenštátě p. R. v roce 1893, tisk

mužů národní ruch zmáhá. Účastenství obecnstva bylo veliké, zvláště krásné pohlaví bylo četně zastoupeno, a dokázalo tím, že si jazyka národního a ušlechtilé zábavy více vážiti umí ..." – navazuje od poloviny sedmdesátých let **Jednota divadelních ochotníků** (od r. 1875). Výnos svých představení věnuje na školní pomůcky či na knižní fond společenské knihovny – zcela v intencích svých stanov, z nichž vyjímáme "... pěstování divadelního umění šlechtiti mravy a podporovati ústavy a spolky dobročinné." Bývalý člen herecké kočující společnosti J. A. Prokopa Prvního národního divadla pro venkov herec J. L. Turnovský mile vzpomíná na Frenštát těch let, který navštívil s divadelní společností ředitele A. Mušky v roce 1869 – „A zažili jsme na té pouti dnů veselých a smutných v neustálém střídání. Také jsme byli v místech, kde z naší strany buzení ducha národního naprosto již třeba nebylo. Takové místo je například Frenštát pod Radhoštěm: občané tamější byli a jsou pokročilí v ohledu každém, vzděláním i vlastenectvím.

projev Tita Kršky, starosty Jednoty. K výročí vydané Album Valaška je zdobeno reprodukcemi děl sochaře J. Knebla. I když v dalších letech bylo dědictví Otce národa přijímáno již střizlivěji, sehrál kult osobnosti F. Palackého významnou úlohu v době dozrívajícího národního uvědomění. Shora vylíčené skutečnosti dokreslují i atmosféru oněch let.

Významnou kapitolu v historii kulturního života města sehrálo ochotnické divadlo. Ve svých počátcích i ono souvisí s hledáním národní osobitosti, s hájením národních zájmů a s českým vlasteneckým usilováním vůbec. V menší či větší míře je toto poslání naplňováno i dramaturgií kočujících společností a zájezdových představení profesionálních „kamenných“ divadel. Prvním projevem českého ochotnického divadla v místě a zároveň i vystoupení národního bylo uvedení veselohry V. K. Klicpery Divotvorný klobouk a frašky se zpěvy F. E. Hoppeho Domáci čepička doktora Fausta frenštátskými ochotníky na sýpce hostince V. Ježíška na náměstí v domě č. p. 29 v roce 1836. Na činnost divadelního spolku z let čtyřicátých a šedesátých – dokládá jej například recenze autorského a režijního uvedení frašky R. Kalluse Volby v Kocourkově v Opavském besedníku z r. 1861 „...přičiněním několika národomilovných, obětavých a schopných

▲ P. Josef Slaviček (1866 – 1944)

Jiří Felix (1856 – 1926)

ho zdroje výživy zba-
vených tkalců nabyla
za příčinou nynější
přísné zimy takového
vrcholu, že se oprá-
vněně obávají jest
vypuknutí epidemie
a hladu ve Frenštátě.“
Repertoár sokolského
divadla je samozřej-
mě závažnější než již
výše zmíněné tituly

▲ Památník TJ Sokol
ve Frenštátě p. R.
1890 – 1902, titulní
list, SOKA N. Jičín

a z nabídky uváděných inscenací do počátku I. světo-
vé války zaznamenejme z činoher Nerudovou Proda-
nou lásku (1894), Tylovu báčorku Strakonický dudák
(1894), Klicperův Divotvorný klobouk (1896), Kvapilo-
va Oblaka (1904), F. X. Svobody Směry života (1909),
Jiráskova Pana Johanesa a Vojnarku (1911), z oper

10 ▲ Frenštátští sokoli - účastníci IV. Všesokolského sletu v Praze
v roce 1901 s praporem TJ Sokol z roku 1892

V studni V. Blodka (1903), z operet Suppého Žádný muž a tolik děvčat (1899, 1904). Z let 1911 až 1912 se v souvislosti se sokolským divadlem připomíná spoluúčinkování **stolové společnosti KOS** (od r. 1899). I v programovém provolání k ustavení **Řemeslnické besedy** z roku 1882 se zdůrazňuje práce na poli národním – „...spolek mimo otázku zájmů našich se týkajících všimati si musí i národnosti a hrdě jako takový dokázati, že není a nebude posledním v řadě bojovníků za řeč mateřskou.“ A ve stejném duchu hovoří i jednací řád zábavního odboru zmíněné besedy – „Úkolem zábavního výboru jest pořádání zábav osvěžujících ducha, přispěti ku zvelebení myšlenky národní a pokrokové.“ Dramatizace sociálního románu J. Arbese Moderní upíří (1885), uvedená v roce pražské premiéry, je výjimečná, jinak se nabízejí převážně žertovné výstupy. V roce 1898 jsou členy besedy tkalci ze zaniklého spolku tkalcovského (nástupce zrušeného tkalcovského cechu) a beseda je přejmenována na **Živnostensko-dělnickou jednotu**. Na půdě **Křesťansko-sociálního spolku** (1897 - 1947), sdružujícího převážně katolické dělnictvo s posláním jeho vzdělávání, byla v roce 1910 založena **Jednota Čsl. Orla**. Zve návštěvnickou obec například na vánoční hru

▲ Divadelní ochotníci frenštátského Sokola ve hře A. Jiráska Lucerna, 1912

▲ Plakát k divadelnímu představení hry A. Jiráska Lucerna, 1912, barevná litografie

místním odborem **Národní jednoty pro východní Moravu** (1902 - 1928) v Trojanovicích (např. J. Vrchlického Noc na Karlštejně, 1912) a jinými občanskými subjekty – jejich činnost překračuje rámec tohoto článku ohraničeného rokem 1914. Frenštátské ochotnické divadlo našlo přístřeší zejména v restauracích Střelnice, na Novém světě, Slavii, v Katolickém domě, od r. 1906 v Sokolovně (od r. 1921 s oponou malíře B. Bartoše).

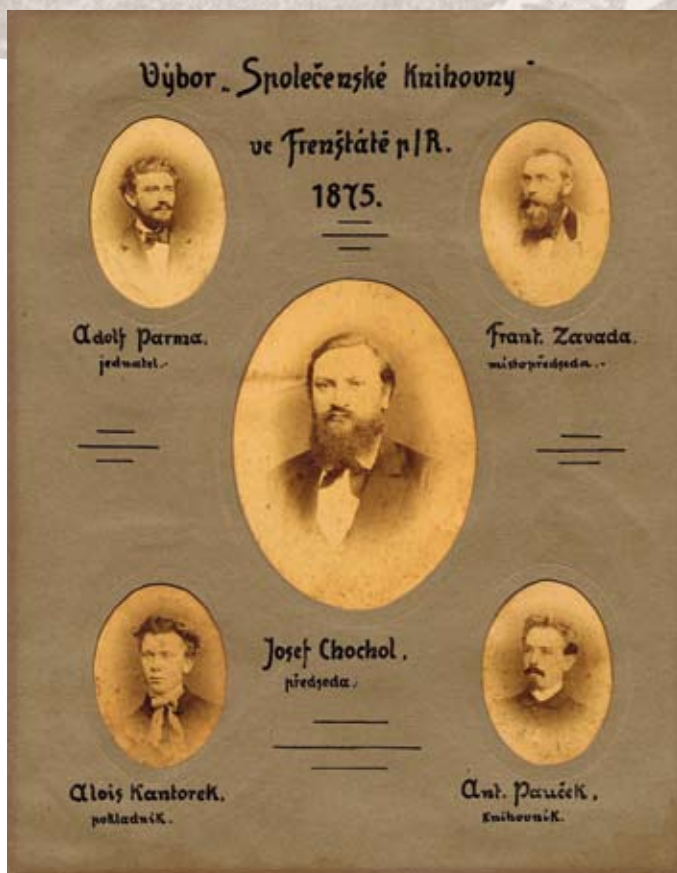
Počátky organizované vlastivědné a muzejní práce v místě spojujeme se vznikem místního **Národopisného odboru** v roce 1893. Ten ještě v téže roce uspořádal národopisnou, průmyslovou, školskou a uměleckou výstavu. Ohlas výstavy byl značný, navštívilo ji přes 4000 osob, Moravská Ostrava vypravila zvláštním vlakem 700 osob, v knize návštěv

▲ Inscenace valašské svatby předvedená na Střelnici v r. 1888

se zpěvy Svatá noc (1899), na opery Andulka (1902) a V studni (1911) R. Nejedlého a V. Blodka. Ochotnické práce se účastnil i sochař a malíř J. Knebl, např. v Zeyerově hře Radúz a Mahulena jako herec a výtvarník (tato pohádková hra byla provedena i při slavnostním otevření Orlovny v roce 1927). Další ochotnická aktivita je spojena například se studentským feriálním divadlem (fraška F. F. Šamberka Svatojánská pouť, 1891), Společností přátel hudby a zpěvu a s osobou K. Budíka, dirigenta a ředitele kůru (opera B. Smetany Prodaná nevěsta, 1897), sociálně demokratickou stranou (jednoaktovka První máj při prvních oslavách 1. máje ve městě v roce 1908, hra E. Hegnera Průboj, 1913), **Dělnickou tělocvičnou jednotou** (od 1910),

najdeme mj. podpisy dr. L. Niederleho a dr. Kováře z výboru Národopisné výstavy československé, dále K. Čermáka, dr. Stránského, K. J. Mašky a dalších. Skončila úspěšně i po finanční stránce, z čistého výtěžku 594 zl. bylo 200 zl. darováno Národopisné výstavě československé. Další práce odboru se soustředila na zastoupení Valašska na pražské výstavě. Když výstava, kterou byl vznik a činnost frenštátského odboru především motivován, skon-

čila, končí v r. 1897 i jeho existence. Asi 80 sbírkových předmětů a 266 zl. bylo odevzdáno městské radě jako základ existence budoucího muzea. Jiří Felix, historiograf města, nadšený sokolský činovník a spiritus agens výše vypsáného snažení, píše: „Neschází tedy nic nežli pevná vůle místní muzeum zřídit.“ Snahy o vybudování muzea a sbírky samé, získané z té doby a let dalších, např. ze sbírky J. Felixe a P. J. Slavíčka (knoflíky, brože a spínadla, podmalby na skle a výklenkové sošky), prodělaly strastiplnou cestu, než se odkaz Národopisného odboru podařilo uskutečnit.

Podíl ze zisku z místní národopisné výstavy v hodnotě 51 zl. obdržela v roce 1875 založená **Společenská knihovna**. Na příspěvcích dále získala 20 zl. od záložny a 25. zl od obce. V tomto roce, tedy v r. 1893, měla knihovna 74 členů,

^ Výbor Společenské knihovny v roce 1875

1452 svazků a 110 časopisů (základní vklad knižního fondu představovala knihovna Občanské besedy). V jejich stánkách čteme, že si „položila sobě za účel šířiti národní osvětu a zasazovati se vůbec, by dobré a užitečné knihy mezi údy šířeny a čteny byly“. Období rozvoje společenské knihovny je spojeno s osobou učitele K. Kálala.

I když myšlenka opatřit vrchol Radhoště křesťanskou symbolikou jako pandán k tradici pohanského bájesloví zazněla již při národní pouti v roce 1862 (poprvé hovořeno o sochách Cyrila a Metoděje), dostala určitou podobu až v roce 1881,

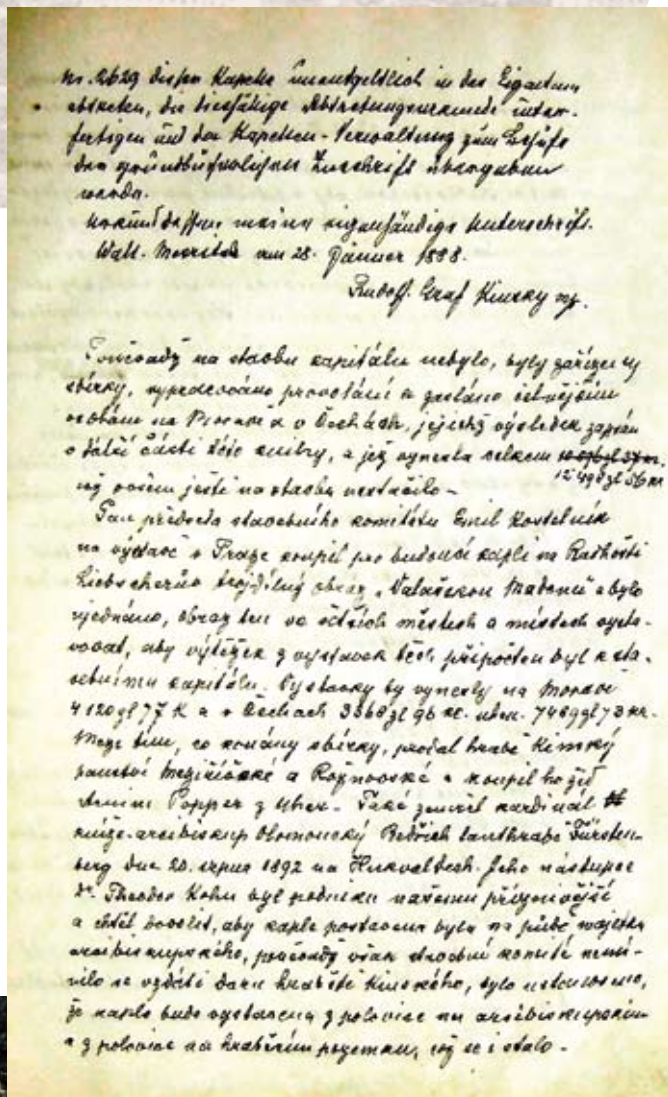

^ Adolf Liebscher, Valašská madona, triptych 1895, ol. pl., 95 x 257 cm. Majetek Římsko-katolického farního úřadu ve Frenštátě p. R. Foto R. Jarnot

kdy se rovněž na půdě Občanské besedy ustavil komitét k výstavbě kaple Cyrilometodějské. Stavbu provedla prostějovská firma Konečný a Nedělník (základní kámen svěcen 5. 7. 1897) zřejmě podle plánu brněnského Ant. Tepicha (autor návrhu první, i když nerealizované útulny na Pustevnách, a plánu frenštátské radnice, 1890) celkovým nákladem 23.823 zl. Vysvěcena byla na svátek jména Panny Marie 10. 9. 1898 arcibiskupem dr. Theodorem Kohnem za přítomnosti 40 kněží a asi 30 tisíc poutníků. Z výzdoby kaple vedle barevných vitráží zaujal trojdílný obraz Valašské madony od brněnského malíře A. Liebschera, zakoupený předsedou stavebního komitétu E. Kostelníkem na pražské národopisné výstavě v roce 1895. Obraz byl

➤ Pamětní kniha kaple na Radhošti, zápis ke sbírce na kapli, 1895. SOKA N. Jičín

▲ Procesí, barevná litografie, pohlednice

vystavován v Čechách a na Moravě se získalo 7.489 zlatých určených pro stavbu kaple. V roce 1905 vzniká náhradou za rozpuštěný stavební komitét **Matice radhoštská** se sídlem ve Frenštátě a s posláním mj. „...povznášeti poctu sv. věrozvěstů Cyrila a Metoděje na staroslavném Radhošti“, ale zejména kapli udržovat a opravovat. Kaple má svou historii, pro plnost obrazu ji ve zkratce uvedme, i když přesahuje časový rámec

▲ Plakát – Národní slavnost Valašska, /1888/. Fotoreprodukce L. Šmitke

▲ Diplom čestného členství PJR pro Jindřicha Kostelníka, 1. 8. 1888

tohoto příspěvku. V roce 1927 je vysvěcením ukončena dvouletá dostavba kaple do nynější podoby (je obložena šindelem, postavena věž se zvonící). Na své druhé cestě po Moravě zavítal na Pustevny a Radhošť 23. 6. 1928 prezident T. G. Masaryk. V roce 1931, 4. až 6. července, Pohorská jednota Radhošť a Matice radhoštská uspořádaly Slovanskou pouť. Zároveň převzaly dar – sochu Radegasta a sousoší Cyrila a Metoděje od frenštátského rodáka, amerického občana, sochaře Albína Poláška (1879 – 1965). Předání daru a vysvěcení sousoší biskupem J. Stavělem bylo přítomno několik desítek tisíc návštěvníků. Tato poslední událost v historii hory Radhošť již zřejmě nebude mít své opakování.

Málokterá aktivita v místě, měřeno s odstupem nejen časovým, přesáhla hranice svého vzniku. To je již v pozornosti našeho zájmu **Pohorská jednota Radhošť** (1884-1950), jejíž zakladatelský přínos organizované české turistiky je nesporný a je spojen právě s Frenštátem. Účelem Jednoty bylo „...návštěvu hor a zajímavých krajín moravsko-valašských usnadňovati, lásku k nim

pěstovati a k vědeckému prozkoumání Valašska přispívati“ (stanovy z r. 1888). Stejně jako jiné spolky nelze v posláních Jednoty opomenout práci na poli národním. Svým vznikem a pozdějším budováním turistického zázemí na Pustevnách zachránila před německou rozpínavostí nejkrásnější úsek Beskyd české turistiky. „My nesmíme dopustiti, aby Němci též našeho Radhoště se zmocnili, toť význam našeho podniku.“ Je-li pro osmdesátá léta významné pro Pohorskou jednotu Radhošť vedle samotného vzniku i hledání a formování její struktury,

▲ Pustevny s areálem turistických útulen Pohorské jednoty Radhošť, kol. 1905

◀ Klobouk člena Spolku vojenských vysloužilců korunního prince Rudolfa, kol. 1880

vznik prvních odborů, propagace myšlenek a poslání spolku, uvedme v této chvíli alespoň jména jeho zakladatelů lékárníka Štěpána Ježíška a advokáta Edvarda Parmy, je další desetiletí naplněno budovatelským úsilím. Vyrůstají první turistické útulny Pustevně (1891), Šumná (1894), jídelna Libušín a útulna Maměnka (1899), dvěma posledním vtiskuje nezaměnitelnou podobu arch. Dušan Jurkovič. Počátkem nového století věnuje Jednota svou pozornost Radhošti, zakupuje útulnu u kaple a postupně naplňuje svůj komunikační program – podílí se na stavbě silnice z Frenštátu do Ráztoky (1906), dále tzv. Knížecí cesty z Ráztoky na Pustevny (1910-1911). S Pohorskou jednotou Radhošť oněch let jsou spojeny počátky lyžařského sportu v Beskydech, i když k jeho rozmachu dochází až v dvacátých letech. I. světová válka ochromila a odsunula záměry Jednoty. Další její kroky jen stručně zrekapitulujeme. Ke čtyřicátému výročí spolku je položen základní kámen ke stavbě moderního horského hotelu Tanečnice, především díky pracovnímu úsilí a finanční pomoci odboru v Moravské Ostravě je koncem roku 1926 slavnostně otevřen. Svě padesáté jubileum Jednota připomíná účastí na Krajině výstavě Moravskoslezského Pobezkydí v roce 1934 a stavbou chaty na Velkém Javorníku, otevřené o rok později. O spolupředatelství k Slovanské pouti na Radhošti (1931) jsme se již zmiňovali, opětovně rovněž připomeneme návštěvu T. G. Masaryka v roce 1928, uváděla ji od r. 1937 i pamětní deska na Tanečnici. Koncem třicátých let je Pohorská jednota Radhošť prosperující turistickou organizací s takřka 6 tisíci členy v ústředním a v řadě místních odborů - Přerov (1896-1950), Prostějov (1911-1950), Valašské Meziříčí (1905-1906, 1922-1950), Místek (1931-1950), Opava (1931-1938), Petřkovice (1931-1938), Moravská Ostrava (1896-1950), Brno (1902-1950), Praha (1929-1950) a s vybudovaným turistickým zázemím. Další slibný vývoj ukončuje II. světová válka, politické změny po roce 1948 její existenci umlčují na dlouhá desetiletí. Výše uvedený souhrn občanských aktivit, mající počátky své práce v traktovaném období, doplníme alespoň výčtem dalších spolků – **Spolek vojenských vysloužilců korunního prince Rudolfa** (1894-1951), **Okrašlovací spolek** (1903-1951) vznikl za účelem okrašlování a ochrany domoviny. Za dobu své existence osadil alej v Jandově stromořadí (1904) a v něm instaloval pomník městskému lékaři MUDr. Josefu Jandovi (1906 a 1933), vznik československé státnosti přivítal slavností vysazení lípy svobody na náměstí (1919), vybudoval pomníky malíře a legionáře B. Bartoše a básníka Josefa Kaluse (1937) na Horečkách, uvedl do provozu zimní kluziště v Dolní ulici (1904), otevřel koupaliště pod Horečkami (1933). Na přírodním jevišti na Horečkách uvedl hru F. Horečky Ondráš z Janovic (1935), dále to byl **Odbor národní jednoty pro východní Moravu** (1902-1928) spojený se jménem MUDr. B. Kalandry, **Koliba** (1914-1921), obec umělecké tvorby na Moravě, spolek zdůrazňující sounáležitost s lidovou tradicí a národní i slovanské cítění. A závěrem ještě připomeneme jména z oblasti výtvarné a literární, mající v regionu své zakladatelské tvůrčí činy v díle sochaře a malíře Jana Knebla (1866-1962) a básníka Josefa Kaluse (1855-1934), inspirované životem Valaška. Spirituální doteky mytického Radhoště nacházíme samozřejmě i v tvorbě dalších umělců. Poněmčující absolutismus dal městu koncem 18. století a v první polovině 19. století „cizácký nátěr“, úřední řeč magistrátu byla německá, ve **Střeleckém spolku** – Schützengesellschaft zu Frankstadt (1835-1914) se soustřeďoval společenský život němčících frenštátských občanů, spolek se počestil po roce 1880. Lid však mluvil „po našem“ – moravsky, zábavy byly jen české. První střelby byly konány od roku 1835 pod Horečkami. Pak na Střelnici, kde spolek vybudoval v letech 1850 až 1851 hostinec Střelnici, jehož interiér vyzdobil střeleckými terči (ve sbírce muzea je dochováno 32 terčů). Vyvrcholením střelecké sezóny byla tzv. Královská střelba, řada terčů vznikla v této souvislosti a je k ní dedikována (např. Als König verblieb Herr Janda, Arzt, 1846). Na zahradě Střelnice byla hrána ochotnická divadelní představení. O střeleckém spolku se zmiňujeme na jiném místě.

Literatura (výběr):

Album Valašska, odbor Klubu českých turistů, Štramberk 1898; Baláš M., Kulturní místopis Novojičínska, Vlastivědný ústav v Novém Jičíně 1967; Baletka T., Střelecký spolek ve Frenštátě pod Radhoštěm, in: HMA, č. 3 – 4, roč. XIII., 1996, s. 74 – 88; Bayer Fr. – Koželuha Fr., Fr. Palackého poslední rozloučení s rodnou Moravěnkou 1873. Odhalení pomníku F. Palackého v Rožnově r. 1879 se stručným životopisem jeho, Přerov 1898; Bílek O., Střelecké štíty v našem museu, in: Hlasy okresního musea ve Frenštátě p. R., č. 1, 1958, s. 4 – 6; Demel J., Trocha vzpomínek na frenštátskou Občanskou besedu, in: HM, č. 3 – 4, roč. XVIII., 2001, s. 70 – 73; Felix J. (edit.), Město Frenštát pod Radhoštěm, Frenštát p. R. 1904; Felix J. (edit.), Frenštátský okres, Vlastivěda moravská, Brno 1908; Hasalík R., Pohanský kult na Radhošti, in: HMAF, č. 2 – 3, roč. XI, 1994, s. 31 – 35; Hasalík R., Radhošť v 18. století., in: HMA, č. 1 – 2, roč. XII, 1995, s. 3 – 7; Hasalík R., Radhošť v 19. století., in: HMA, č. 3 – 4, roč. XII., 1995, s. 55 – 58; Hasalík R., Matice radhoštská, in: HMA, č. 1 – 2, roč. XIII., 1996, s. 3 – 6; Hasalík R., Problémy cyrilometodějské datace, in: HMA, č. 3 – 4, roč. XIII., s. 55 – 58; Hasalík R., Pohorská jednota Radhošť a zpřístupnění hory, in: HMA, č. 2 – 3, roč. XIV., 1997, s. 45 – 47; Hasalík R., Radhošť, svět protikladů, mýtus a skutečnost, in: HMA, č. 1 – 2, roč. XVI., 1999, s. 26 – 28; Horečka F. (edit.), Kniha o památném Radhošti, Frenštát p. R. 1931, s. 191; Horečka F., O frenštátském museu, in: Naše Valašsko, č. 4, 1937 – 38, s. 46 – 47; Horečka F., Frenštátský literární salón, Vlastivědný ústav v Novém Jičíně 1969; Chobot K. a Turek A., Archivalie k dějinám a současnosti města Frenštátu p. R., in: VSONJ, č. 28, Nový Jičín 1981, s. 88 – 94; Chobot K., Historie samosprávy města Frenštátu pod Radhoštěm, katalog k výstavě, SOkA N. Jičín a Muzeum ve Frenštátě p. R. 1991; Chobot K., Připomínka národní cyrilometodějské slavnosti na Radhošti v roce 1862., in: HMA, č. 2, roč. IX., 1992, s. 24 – 28; Chobot K., Památná kniha kaple na Radhošti, in: HMAF, č. 3 – 4, roč. XV., 1998, s. 101; č. 1 – 2, 3 – 4, roč. XVI, 1999, s. 50 a 101 – 102; č. 1 – 2 a 3 – 4, roč. XVII., 2000. s. 47 – 50 a 101 – 102; jk, Pamětní deska Valentinu Kostelníkovi, in: HM, č. 4, roč. XX., 2003, s. 106 – 107; Kajdoš V., Průvodce po archivních fondech Okresního archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, Okresní národní výbor, Frenštát p. R. 1959; Kalus J., Vzpomínky, Přerov 1936; Klučka J., 80 let Národopisného odboru ve Frenštátě p. R., in: VSONJ, sv. 12, 1973, s. 67 – 69; Klučka J., Pohorská jednota Radhošť. Katalog k výstavě. Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně 1984; Klučka J. a Vojtek E., Historie a současnost ochotnického divadla ve Frenštátě pod Radhoštěm 1836 – 1986. Katalog k výstavě. Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně 1986, 20 s.; Klučka J., Frenštátské noviny a časopisy minulosti, in: HMA, č. 1, roč. IX., 1992, s. 4 – 5; Klučka J., 100 let muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě pod Radhoštěm, in: HMA, č. 3, roč. X, 1993, s. 59 – 63; Klučka J., František Palacký a frenštátská Občanská beseda, in: František Palacký, Vlastní životopis, Státní okresní archiv v Novém Jičíně a Muzejní a vlastivědná společnost ve Frenštátě p. R. 1998, s. 77 – 84; Klučka J., Muzeum pro třetí tisíciletí, in: HM, č. 1 – 4, roč. XIX, 2002, s. 3 – 11; Klučka J., Kroniky jako pramen k historii města, in: HM, č. 1 – 3, roč. XX., 2003, č. 1 – 3, s. 21 – 24; Klučka J., Valentin Kostelník a Občanská beseda, in: HM, č. 4, roč. XX., 2003, s. 89 – 93; Kniha zápisů o poradách Národopisného odboru ve Frenštátě p. R. 1882 – 1895, SOkA N. Jičín; Koželuha Fr. J., František Palacký. Upomínka na jeho cesty ve východní Moravě, Praha 1873; Michna R., Počátek a vývoj regionálního ochotnického divadla na Frenštátsku, Brušpersku a Místecku, in: SSOA F.-M., č. 2, 2000, s. 18 – 43; Novák M. R., Frenštátské muzeum a divadelní kultura, in: Hlasy okresního musea ve Frenštátě p. R., č. 2, 1959, s. 6 – 11; Müller K., Pečeti a znak města Frenštátu pod Radhoštěm, in: HMA, č. 4, roč. X., 1994, s. 87 – 91; Národopisná výstava československá v Praze 1895, Praha 1897; 80 let muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě pod Radhoštěm. Katalog k výstavě, Okresní vlastivědný ústav v N. Jičíně 1973; Obšivač V. J., Radhošť a Pustevně, Frenštát p. R., Kroměříž, Hlučín, 1927, s. 159; Památník Tělocvičné jednoty Sokol ve Frenštátě pod Radhoštěm vydaný na paměť otevření tělocvičny, Frenštát p. R. 1906, s. 39; Parma Edv., Třicet let práce Pohorské jednoty Radhošť ve Frenštátě p. R., Kroměříž 1915, s. 103; Plachý V., Politický, hospodářský a kulturní vývoj města Frenštátu p. R. od poloviny 19. stol. do r. 1938, in: VSONJ, č. 28, Nový Jičín 1981, s. 49 – 66; Příběh Cyrilometodějské kaple na Radhošti. Katalog k výstavě. Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně – Muzeum ve Frenštátě pod

Radhoštěm 1998; Slavnost hodslavická, Moravská Orlice, Moravská Ostrava 14 . 6. 1868; Strnadel B., Stopy minulosti na Frenštátsku, Frenštát p. R. 1948; Tam za mořem je Amerika. Katalog k výstavě, studie D. Strnadel., Muzeum města Frenštátu p. R. 1992; Strnadel D., Matice radhoštská, in: HMA, č. 4, roč. XI, 1994, s. 94 – 96; Šopák P., Koliba, Slezská univerzita, Opava 2004, 476 s.; Švec I., Robert F. Křenek – zastánce svornosti a jednoty, in: HM, č. 1 – 4, roč. XIX., 2002, s. 57 – 60; Turek A., Frenštát pod Radhoštěm, Přehled dějin města, katalog k výstavě Nejstarší prameny k dějinám Frenštátu, Frenštát p. R. 1982; Turnovský J. L., Vzpomínka z Moravy, in: Morava svým maticím, Matice školská, Brno 1897; Upomínka na národopisnou, průmyslovou, uměleckou a školskou výstavku ve Frenštátě pod Radhoštěm, Národopisný odbor ve Frenštátě p. R. 1893, 40 s.; Věstník národopisné výstavy československé v Praze, roč. I., 1893, roč. II., 1894, roč. III., 1895; Zbavitel A., Z dějin frenštátského školství, 1940, s. 86; Zbavitel A., Frenštátské školství za doby Chocholovy, Frenštát p. R. 1941, s. 48; Zbavitel A., František Palacký ve Frenštátě pod Radhoštěm, Místní rada osvětová, Frenštát p. R. 1948; Zbavitel A., Z dějin frenštátského muzea, Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R., 1954; Zbavitel A., Jiří Felix. K stému výročí jeho narození, in: Hlasy okresního muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, č. 2, 1956; Zbavitel A., Dělnické hnutí na Frenštátsku do první světové války, in Slezský sborník, 56, Opava, 1958, s. 314 – 330; Zbavitel A., K počátkům frenštátského divadlnictví, in: Ochotnické divadlo, č. 7, 1959, s. 149; Zbavitel A., Valentin Kostelník, in: Stator, č. 2, 1969, MEZ Frenštát p. R.; Zbavitel A., Dvacet let frenštátského muzea, strojopis, 11 s., 1971

Seznam zkratk: HMA - Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, HM - Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, VSONJ – Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín

17

Prameny:

Muzeum Novojičínska – Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm: Archivní fondy: Národopisný odbor ve Frenštátě p. R., 1892 – 1895, Muzeum ve Frenštátě p. R., II – S – 37; Fond Muzeum ve Frenštátě p. R., 1950 – 2000, Muzeum ve Frenštátě p. R., II – S – 217, 218; Státní okresní archiv Nový Jičín, archivní fondy: Archiv města Frenštátu pod Radhoštěm 1467 – 1945, i. č. 330, Kronika města založená Aloisem Fialkou, p. 166; Spolky ve Frenštátě pod Radhoštěm: Občanská beseda 1861 – 1932, Jednota divadelních ochotníků 1861 – 1945, Městská knihovna 1875 – 1950, Sbor dobrovolných hasičů 1878 – 1954, Živnostenská dělnická beseda 1882 – 1930, Pohorská jednota Radhošť 1884 – 1950, Tělocvičná jednota Sokol 1871 – 1951, Národopisný odbor 1893 – 1897, Matice radhoštská 1896 – 1941, Tělocvičná jednota Orel 1919 – 1950, Křesťansko-sociální spolek 1897 – 1947.

Z historie muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě pod Radhoštěm

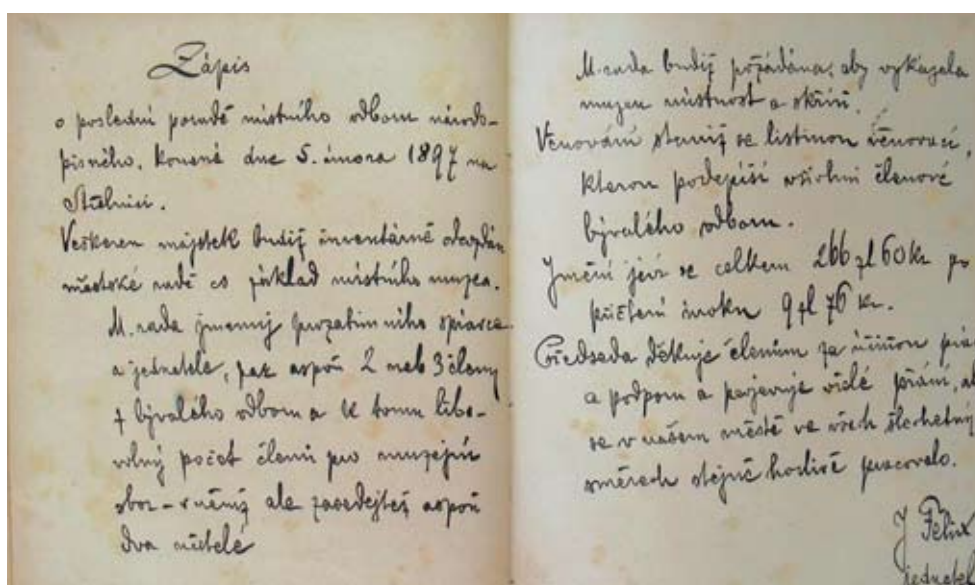
Jiří Klučka

Jedním z projevů národního, kulturního, hospodářského a politického života devadesátých let předminulého století je i uspořádání pražské Národopisné výstavy československé v r. 1895, již předcházela úspěšná „Česká chalupa“ na Jubilejní výstavě v r. 1891. Národopisná výstava československá vyvolala zájem o lidové památky a národopisnou práci vůbec, zdůraznila sounáležitost s dědictvím minulosti. Realizaci hlavní myšlenky výstavy, která si kladla za cíl „poznati celý svérázný život lidu českého a obraz jeho zachovati“, předcházela náročná práce propagační a organizační. Zde byl počátek vzniku Národopisné společnosti československé (1893) a jejího časopisu, Národopisného muzea (1896), národopisných sjezdů (v období 1892 – 1895 jich bylo uskutečněno 14), vzniku celé řady regionálních muzeí, krajinských národopisných odborů (za období 1892 – 1895 jich vzniklo v Čechách 154, na Moravě 47 a ve Slezsku 2) a četných krajinských národohospodářských výstav (v období 1892 – 1895 v Čechách 118, na Moravě 54, ve Slezsku 2). Práce místních odborů, pořádání krajinských výstav, které shromáždily bohatý sbírkový materiál, to byl hlavní předpoklad zdárného uskutečnění výstavy pražské. Iniciátorem této činnosti byla místní inteligence – učitelé, lékaři, duchovenstvo a průmyslová maloburžoazie. Ohlas a podpora nacházela tato práce téměř ve všech vrstvách českého národa. Jejím zázemím byla bohatá spolková činnost a živá kulturní tradice.

18

AV Knizha zápisů o poradách Národopisného odboru, 1893 – 1897. SOkA N. Jičín

Počátky muzejní a vlastivědné práce

Nebylo tomu jinak ani ve Frenštátě pod Radhoštěm. Mezi nejvýznamnější spolky patřila Občanská beseda (1861 – 1931), jejíž vliv na společenský a národní život města byl nemalý, na její půdě vznikl také Národopisný odbor (1893 – 1897). Četná provolání a organizační pokyny výboru, jednotlivých odborů Národopisné výstavy československé, jejíž konání bylo původně stanoveno již na rok 1893, dále provolání Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci (založen v roce 1883) a zejména Muzejní společnosti ve Val. Meziříčí (založena v r. 1884 jako nejstarší na Valašsku) počátkem roku 1892 našla odezvu i ve Frenštátě p. R. V uvedeném provolání, které podepsali zástupci 13 měst a obcí Valašska (za Frenštát m. j. starosta JUDr. Ed. Parma, MUDr. Fr. Křenek, J. Pauček) vyzývá valašskomeziříčská společnost k jednotné společné práci pro Národopisnou výstavu Československou na Valašsku. Spiritus agens vlastivědné činnosti byl ve Frenštátě Jiří Felix (1856 v Domažlicích - 1926 ve Frenštátě), pedagog, sokolský a vlastivědný pracovník, autor doposud jediných dějin města. Z jeho popudu bylo 7. dubna 1892 na schůzi Občanské besedy „usneseno zřídit místní odbor Národopisné výstavy československé“. S tímto návrhem pak byla seznámena městská rada, spolky, představenstva a školy i okolních obcí. Na 10. dubna byla svolána schůze všech a zvolen výbor v čele se zemským poslancem Rudolfem Kalusem. Činnost výboru byla nevalná, posléze přestal pracovat vůbec. V říjnu téhož roku promluvil k dámskému odboru Sokola člen výboru Národopisné výstavy československé MUC. V. Hradečný o smyslu a organizaci pražské výstavy a podnítil tak zejména sběratelské úsilí jeho členek. K nejiniciativnějším z nich patřily jeho předsedkyně Marie Kostelníková a jednatelka Karla Kalivodová. Na přednášce učitelského spolku „Komenský“ v Místku 2. března 1893 bylo navrženo uspořádat v témže roce krajskou výstavu. Návrh byl ve Frenštátě přijat s porozuměním, „ale čílost v práci se nezvětšila ani v nejmenším“, čteme v knize zápisů o poradách Národopisného odboru. 30. dubna 1893 vzešel ze schůze zástupců všech korporací ve městě nový výbor a 1. května 1893 se místní národopisný odbor sešel k ustavující schůzi, na které rozhodl o konání výstavy. Výbor pracoval ve složení: předseda MUDr. Fr. Křenek, místopředseda ředitel školy Jan Ambroz, jednatelé – učitelé Jiří Felix a Karel Winkler, pokladník – mlynář Jan Pauček, zpravodaj – učitel J. R. Vitásek a další. Za dámský odbor Karla Kalivodová, Am. Charvátová, Marie Valtrová, Žofie Vignati a Karla Vrbová. Odbor rozeslal četná provolání jednotlivcům, institucím a korporacím do celého okresu o smyslu, posláním a organizaci místní výstavy. Byla uspořádána řada přednášek (J. Felix přednášel na Hukvaldech 14. 5., v Tiché 28. 5., ve Štramberku 4. 6.; ve Frenštátě přednášel 25. 6. předseda valašskomeziříčského odboru prof. Ed. Domlupil), shromažďoval se národopisný materiál, a tak po mnohém úsilí mohla být „Národopisná, průmyslová, umělecká a školská výstavka“ dne 13. srpna 1893 slavnostně otevřena. Obsáhla všechny místnosti chlapecké školy. Vedle průmyslových a řemeslných výrobků byla většina sesbíraného materiálu národopisného charakteru, a to nejen frenštátské provenience, ale i z okolí (Hodslavice, Hukvaldy, Frýdlant, Kozlovice, Lichnov, Štramberk, Tichá, Trojanovice atd.). V programu výstavy bylo vystoupení taneční skupiny z Kozlovic a předvedení valašské svatby z Trojanovic. Výstava byla ukončena 20. srpna veřejným cvičením Sokola, pro velký zájem byla pak ještě o dva dny prodloužena. Odbor k této výstavě vydal i katalog obsahující příspěvky o Frenštátu a jeho okolí (J. Felix), z historie města (Jan Ambroz), o kroji a výšivkách (J. R. Vitásek a Fr. Buzek) a k Pohorské jednotě Radhošť (J. R. Vitásek). Tento a další materiál využil později Jiří Felix při zpracování dvou publikací – „Město Frenštát p. R.“ (1904) a „Okres frenštátský“ (1908) – druhou jmenovanou jako 15. sv. Vlastivědy moravské. Ohlas výstavy byl značný. Navštívilo ji přes 4 000 osob, Moravská Ostrava vypravila zvláštním vlakem 700 návštěvníků, v knize návštěv najdeme mj. podpisy dr. L. Niederleho a dr. Kováře za výbor Národopisné výstavy československé, Klimenta Čermáka, dr. Stránského, K. J. Mašky a dalších. Výstava skončila úspěšně i po finanční stránce; z čistého výtěžku 594 zl. bylo 200 zl. darováno Národopisné výstavě československé.

Frenštátské výstavě předcházela v roce 1892 Umělecká a valašská národopisná výstava ve Vsetíně (14. – 28. 8.), kde se také v poslední den výstavy konal II. Národopisný sjezd a kterého se za výbor Národopisné výstavy československé

zúčastnili hrabě Lažanský a dr. Kovář, a koncem září národopisná výstava v Rožnově. Téhož roku jako frenštátská proběhla i výstava ve Valašském Meziříčí (21. – 22. 5.), konaná při příležitosti sjezdu moravského učitelstva, a výstava v Loučce u Nového Jičína (2. – 5. 9.), organizovaná Kravašským odborem. V jeho výboru byl zastoupen Libhošť (předseda – učitel Kajetán Kocián, jednatel – učitel J. Kranich), Hodslavice (místopředseda – učitel Karel Červinka), Štramberk (místopředseda – farář P. Nehudka), Veřovice (jednatel – učitel Tapla), Starý Jičín (zapisovatel – učitel Jevický) a Nový Jičín (pokladník – JUDr. Ferd. Dostál). Výstava a koncem září národopisná slavnost v Loučce za účasti více než 2000 návštěvníků byly významným projevem češství na Kravašsku. V roce následujícím uskutečnila se druhá výstava Kravaška v Příboře (22. – 24. 9.) při příležitosti odhalení pomníku Řehoře Volného, byla organizována odborem v Libhošti.

Centrem příprav Valaška na Národopisnou výstavu československou se zpočátku stal odbor ve Val. Meziříčí. Zde ze schůze delegátů 2. 11. 1894 vzešel instalační komitét (předseda - poslanec K. Bubela ze Vsetína), který měl zajistit účast Valaška na Národopisné výstavě československé, m. j. také postavení valašské osady podle návrhu arch. Dušana S. Jurkoviče a stavitele Michala Urbánka ze Vsetína. Tímto úsilím žije i frenštátský odbor. Osvětluje veřejnosti význam Národopisné výstavy československé (např. úspěšná přednáška Mat. Václavka ze Vsetína), finančně na ni přispívá (sbírka mezi občany vynesla 233 zl., výtěžek velikonočního večera dámského odboru 126 zl.) a zejména pokračuje ve sběru informací a národopisných předmětů (J. Felix sestavil slovník 1200 místních slov, sbírku místních jmen a přezdivek; učitel Josef Bařina sesbíral národní písně z Lichnova a sestavil jeho místopis). Celkem bylo na Národopisnou výstavu československou odesláno z Frenštátu prostřednictvím vsetínského odboru 435 sbírkových položek, z toho bylo darováno Národopisnému muzeu 125 položek; některé z nich pak byly vráceny majitelům či darovány pro místní muzeum. O tuto sběratelskou činnost se vedle dámského odboru zasloužili i učitelé z okolních obcí (Met. Bartoník, F. Pěček, Vojtěch Polach a Emil Bordovský z Trojanovic, Josef Bařina v Lichnově, Theodor Gerlich v Tiché, Josef Kalus z Čeladné, R. Luzar v Kunčicích, K. Strumhaus v Kozlovicích, Josef Žluna v Bordovicích), místní školy, spolky a instituce. Klub českých turistů ve Val. Meziříčí zorganizoval společnou výpravu z Valaška na Národopisnou výstavu československou na moravské slavnosti ve dnech 15. až 18. srpna. Z Valaška úspěšně účinkovala mj. skupina tanečníků z Kozlovic s vedoucím Františkem Šmírákem a Válkova kapela z Kunčic. Tance nacvičil „rektor“ Jan Lužný z Kozlovic z popudu Leoše Janáčka, který se také zkoušek účastnil. Za zásluhy obdržel Národopisný odbor ve Frenštátě p. R. a Jiří Felix diplom a pamětní peníz Národopisné výstavy československé. Když výstava, kterou byl vznik a činnost místního odboru především motivován, skončila, končí se i jeho existence. Vytrácí se počáteční vlastenecký elán a pracovní úsilí, nehledě k tomu, že odbor pro založení muzea ve Frenštátě nenašel mnoho pochopení. Na své poslední likvidační schůzi 5. února 1897 se usnáší, aby veškerý majetek - 266 zl. a přes 80 sbírkových předmětů, jejichž seznam se bohužel nedochoval - byl odevzdán městské radě jako základ existence budoucího muzea. Jiří Felix píše: „Neschází tedy nic nežli pevná vůle místní muzeum zříditi.“

Snahy o vybudování muzea a muzejní sbírky samé, získané z té doby a později zejména sběratelskou činností Jiřího Felixe, prodělaly strastiplnou cestu, než se odkaz Národopisného odboru podařilo realizovat. Tato stagnace nebyla příznačná jen pro Frenštát, postihla i ostatní města českého Kravaška a Valaška, o kterých již byla zmínka dříve. Muzejní a průmyslová jednota ve Štramberku a Muzejní a průmyslová jednota pro Příbor a okolí byly založeny v r. 1912, sbírky však zpřístupněny až v r. 1954. V Rožnově vznikl z podnětu malíře Bohumíra Jaroňka a jeho bratra Aloise Valašský muzejní a národopisný spolek v r. 1911, „živé muzeum Valaška“ bylo otevřeno v r. 1925. Vsetín představil své Sovovo muzeum v r. 1924 a stejným potížením nešel ani druhý nejstarší český muzejní spolek na Moravě – spolek ve Val. Meziříčí, který otevřel muzeum až v r. 1932.

Budování muzea

V roce 1910 ustavuje se ve Frenštátě muzejní výbor a Jiří Felix v dopise svému příteli, spisovateli Karlu Kálalovi, vyslovuje naději v brzkou existenci muzea. První světová válka a zřejmě i odchod J. Felixe z Frenštátu do Prahy v roce 1917 tento úmysl zmařily a výbor zanikl. Obnovuje se až 31. března 1919, v roce, kdy vznikl Svaz českých muzeí jako jednotná muzejní organizace s cílem odborné a metodické pomoci svým členům. Do svazu vstupuje muzejní komise až v roce 1935. Pracuje v té době ve složení: L. Růžičková, L. Šmahlík, B. Gengela, M. Macalík, J. Štěpán, Fr. Polanský, Fr. Konvička, Jan Vašenda a Fr. Vylimec. Její stanovy byly vypracovány podle stanov muzejního spolku ve Val. Meziříčí. Tytéž stanovy posloužily v předchozím desetiletí jako příloha k žádosti frenštátských občanů Zemské politické správě v Brně z 28. 9. 1926 o ustavení Valašského národopisného a muzejního spolku. Žádost za výbor podepsal učitel A. Hurt, mezi dalšími jsou jména např. F. Horečky, MUDr. F. Křenka, R. F. Křenka, J. R. Vitáska, M. Macalík, E. Bordovského. Úmysl zůstal nenaplněn, hlášení Okresního úřadu v Místku z roku 1931 uvádí, že spolek založen nebyl. Muzejní sbírky jsou vystaveny na Krajiněské výstavě moravskoslezského Pobežkydí v červenci a srpnu 1934 ve Frenštátě p. R. V r. 1936 je vypracován R. Polanským a Fr. Vylimcem jejich první inventář. Snaha muzejních pracovníků o vlastní muzejní budovu

▲ Instalace sbírek v letech 1951 až 1958. Foto A. Pustka, Slezské zemské muzeum v Opavě

se postupně naplňuje, v roce 1940 kupuje obec pro muzeum dům v Horní ulici za 175.000 K, 150.000 K z této částky je příspěvkem Městské spořitelny. Muzejní sbírky po několikerém stěhování již neúplné a poškozené, zmnožené však za poslední léta koupí z pozůstalostí J. Felixe a sběratele P. J. Slavíčka (výklenkové sošky, podmalby na skle, sbírka knoflíků, broží a spinadel) nacházejí konečně útočiště. Členy muzejní komise v té době jsou O. Bílek, P. Fr. Černoch, M. Macalík, R. Polanský, Fr. Vylimec, A. Zbavitel a Bohumír Strnadel, správce muzejních sbírek a archivu města od 16. 9. 1941 do 30. 9. 1950. Ale až po deseti letech byla budova postupně uvolněná pro muzejní účely, v červenci 1951 bylo započato s instalací sbírek a 25. prosince 1951 bylo frenštátské muzeum za účinkování národopisného souboru Valašské

družiny slavnostně otevřeno. Především zásluhou A. Zbavitele (archivář a správce muzea od 1. 10. 1950 do 30. 6. 1956), pedagoga, publicisty, vlastivědného a osvětového pracovníka, a za přispění celého kolektivu muzejních pracovníků. Ten se později rozrostl o další členy, z nichž jmenujme alespoň archiváře V. Kajdoše, arch. A. Parmu, B. Kratochvíla,

22

▲ Spolupracovníci frenštátského muzea při návštěvě Lašského muzea ve Frydku v roce 1953. B. Kratochvíl, J. Šrubař, R. Polanský, V. Bařínka, F. Vylimec, A. Zbavitel a další

V. Bařínku, Ed. Vojtku, B. Tobiáše, Fr. Horečku, J. Polacha, Jana a Františka Rečka, ing. O. Tabáška, M. Bartošovou, M. Pausovou, V. Genserovou, Fr. Smetanu, V. Plachého, J. Lochmana, K. Diviše, J. Šrubaře, D. Těšínského, T. Vávru, Fr. Nikla, J. Zahradníka, K. Wasserburgera. Snaha organizačně zakotvit tuto zájmovou aktivitu v podobě Spolku přátel muzea (12. 6. 1950 ustavující schůze) byla v období, krátce předcházejícím likvidaci spolkové činnosti vůbec, odsouzena k nezdaru. Instalace muzejních sbírek v podobě zpřístupněného depozitáře, čilá osvětová činnost (přednášky a výstavy), to vše přitahuje pozornost a zájem frenštátské veřejnosti. Témata práce vlastivědného kroužku (vedle botaniky a tkalcovství i hornictví, lidová tvořivost a dělnické hnutí) a jejich publicita vůči veřejnosti napovídají o společenskopolitické atmosféře té doby v intencích sloganu Muzea lidem. Úměrně kulturní prezentaci roste četnými dary i fond sbírek. Za více než pět let čítá takřka 7 tisíc sbírkových položek. Od 1. 4. 1954 se stává Městské muzeum okresním (až do r. 1960) a ještě téhož roku začíná

vydávat vlastivědný časopis „Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R.“ (od roku 1960 Hlasy muzea ve Frenštátě p. R.) v rozsahu 4 až 12 stran, celkem do r. 1962 vyšlo 27 čísel. Pozdější ediční záměr F. Řezáče z roku 1963 – Zprávy muzeí okresu Nový Jičín – zůstal osamocen v podobě jediného čísla. Ve vedení muzea vystřídal A. Zbavitele Čestmír Krátký (od 1. 7. 1956 do 31. 7. 1957) a po něm V. S. Knězek (od 1. 9. 1959 do své smrti 13. 1. 1962), pedagog a vlastivědný pracovník. V r. 1959 se muzeem a jeho sbírky opět stěhují, a to do II. poschodí radnice. V krátkém čase je provedena za pomoci pracovníků Slezského muzea zemského v Opavě nová instalace a od 1. 7. 1960 je muzeem znovu otevřeno. Ne však dlouho. Rok 1963 je počátkem vleklých oprav v budově radnice. Po jejich ukončení se obnovená instalace sbírek v podobě expozic rukodělné tkalcovství, výtvarné tradice na Frenštátsku, lidová hmotná kultura a výtvarný projev představuje frenštátské veřejnosti od 3. 7. 1966. Současná vernisáž fotografií R. Burdy je počátkem dlouholeté činnosti výstavní, o které se zmíníme později. Mezitím ve funkcích ředitele muzea působili František Řezáč (od 20. 2. 1962 do 3. 10. 1963) a Jiří Klučka (od 1. 11. 1963 do 1. 8. 1964), pozdější jeho dlouholetý vedoucí.

Vlastivědný ústav v Novém Jičíně (od roku 1979 s názvem Okresní vlastivědné muzeum) spojil v r. 1964 muzea na administrativním území okresu Nový Jičín, tedy i frenštátské muzeum, jehož historie až do dnešních dnů se odvíjí v jeho rámci. Kompetence Okresního vlastivědného muzea až do osmdesátých let metodicky zahrnovaly i práce na úseku kronikářství a ochranu přírody a památek. Postupným budováním odborných pracovišť, služeb dopravy, konzervování sbírek, stavebně restaurátorských prací, fotografických a tiskařských prací (od r. 1969 Dílna umělecké grafiky) vzniklo zázemí k odborné a výzkumné práci, jejímž výsledkem byla řada nových expozic, časopis Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín (od r. 1967) a vliv na vlastivědné dění v regionu. Tvůrčí, dělná a kolegiální atmosféra šedesátých let je spojena s osobou Jaroslava Štindla (1903 – 1978), ředitele muzea v letech 1964 až 1971, a neměla v letech politické normalizace obdobné pokračování.

Začlenění frenštátského muzea do struktury Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně potvrzuje jeho funkci pracoviště národopisného se zaměřením na vývoj rukodělného tkalcovství a barvířství, na doklady lidové hmotné kultury a lidového výtvarného projevu. Nadále však plnilo i své povinnosti k Frenštátu, k jeho historii, zejména kulturní, k proměnám města a jeho života. Za dobu existence muzea se fond jeho sbírek rozrostl na 9 541 sbírkových položek (fond prehistorie, numismatiky, starých tisků a přírodovědné sbírky vůbec, včetně titulů studijní knihovny, byly vřazeny do obdobných fondů OVM v N. Jičíně), nepočítaje v to položky v pomocné evidenci: 16 584 fotografií a negativů, 2 509 plakátů, 1 350 pohlednic, 194 obrazových a zvukových nosičů a téměř 5 000 svazků studijní knihovny (údaje k 31. 5. 2002). A jen prostorově omezené výstavní a depozitní prostory bránily plnému využití sbírek. Za více než 20 let jeho existence navštívilo muzeum více než sto tisíc návštěvníků, kteří si prohlédli jeho sbírky a výstavy.

Muzeum od roku 1966 připravilo za spoluúčasti Okresního vlastivědného muzea 225 výstavních titulů, kterými seznamovalo své návštěvníky se svým sbírkovým fondem případně sbírkovými fondy dalších muzeí (Slezské zemské muzeum v Opavě, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově p. R., muzeum Fojtství v Kopřivnici) a institucí (Státní okresní archiv N. Jičín, CHKO Beskydy) i se soukromými sběratelskými aktivitami (např.: Lidové betlémy, 1967; Lidové hudební nástroje na Valašsku, 1968; Knoflíky, brože a spínadla P. J. Slavíčka, 1969; Doba bronzová a železná na území dnešního okresu, 1970, Frenštátské barvířství, 1972; Chráněné druhy rostlin Moravskoslezských Beskyd, 1976; Archeologie v Severomoravském kraji, 1977; Exotický hmyz, 1978; Léčivé rostliny podhůří Moravskoslezských Beskyd, 1980; Nejstarší prameny k dějinám města, 1982; Sběratelský odkaz P. J. Slavíčka, 1991; Květena Frenštátska, 1993; Koření v kuchyni našich babiček, 1993; Půjdeme spolu do Betléma – výstava betlémů, 1993; Obrázky na skle malované, 1994, Listujeme kronikou roku 1945, 1995; Selská rebelie na hukvaldském panství, 1995; Střelecký spolek a jeho terče, 1996; Z pamětihodností města Frenštátu, 1997; 25 let CHKO Beskydy, 1998; Příběh Cyrilometodějské kaple na Radhošti, 1998, Frenštátsko na pohlednicích ze sbírky V. Štěrbý, 1999; Kronika XX. století – lidé, události a proměny města Frenštátu p. R. – fotogra-

✓ Instalace sbírek v letech 1951 až 1958. Foto A. Pustka, Slezské zemské muzeum v Opavě

fie ze sbírky muzea, 2000; Dravci, historie a současnost sokolnictví, 2002; Přírůstky sbírek muzea z let 1990 až 2000, 2002). Předkládá významné události z historie města (např.: Cestou bojů k vítězství – dokumenty z let 1939 až 1945, 1970; 150 let tkalcovství na Frenštátsku, 1970; Počátky dělnického hnutí na Frenštátsku, 1971; 80 let muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě p. R., 1973; 80 let Pohorské jednoty Radhošť, 1964; 90 let Pohorské jednoty Radhošť – 90 let české organizované turistiky, 1974; 100 let Pohorské jednoty Radhošť– 100 let české organizované turistiky, 1984; Historie a současnost ochotnického divadla ve Frenštátě p. R., 1986; 100. výročí Sokola ve Frenštátě p. R., 1990; TGM a Frenštátsko, 1990 a 2000; Dobrý vítr do plachet – 70 let skautingu ve Frenštátě p. R., 1991; Historie samosprávy ve Frenštátě p. R., 1991; Tam za mořem je Amerika – k 100. výročí založení osady Frenstat v Texasu a k 500. výročí objevení

Ameriky, 1992; Výstava dokumentů k 110. výročí Pohorské jednoty Radhošť, 1994; 120 let Pohorské jednoty Radhošť, 2004; Tam za mořem – vystěhovalectví z Frenštátska do Ameriky, 2004). Muzeum programově představuje současný lidový výtvarný projev (Současná lidová řezba, 1972, 1977, 1983; Řezby Aloise Vodáka, 1983; Plastiky Josefa Knězka, 1984; Řezby Bohumila Tobiáše, 1985; Plastiky Rudolfa Gillara, 1986; Andělé Antonína Tlaška, 1990), mapuje a prezentuje výtvarné umění v regionu autorů J. Knebla, B. Bartoše, A. Poláška, M. Parmové – Kněžkové, A. Strnadla, J. Drozda, J. Štochl, M. Šimurdy, B. Jurka, V. Holuba, J. Hrnčárka, K. Vašuta, P. Strnadla, M. Strnadla, A. Kročí, I. Kitzbergra, J. Treuchla, O. Zelenky, Z. Buriana, M. Liďáka – Haďáka a dalších, nabízí pohledy na výtvarnou tvorbu i mimo region např. autorů: J. Andrl, J. J. Králík, E. Ovčáček, E. Halberštát, K. Franta, J. Kudláček, R. Pilař, L. Šindelář, F. Skála jr., J. Myszak, J. Jílek, S. Slovenčík, Jitka a Květa Válov, O. Smutný, V. Varmuža, J. Liesler.

Samozřejmostí byly výstavy fotografií (M. Hlavinka, R. Burda, T. Kuščynský, P. Sikula, M. Bílek, R. Janda, J. Sudek, P. Helbich, R. Jarnot, Eva Fuková). Mnohé z výstav byly doprovázeny katalogy.

24

^ Z otevření výstavy k 90. výročí Pohorské jednoty Radhošť, muzeum ve Frenštátě p. R. 8. 9. 1974. Foto M. Hlavinka

Muzejní a vlastivědná společnost ve Frenštátě pod Radhoštěm

Návrat od totalitního dirigismu k demokracii zbavil pro roce 1989 muzejní práci dřívějšího všudypřítomného zpolitizování, zpřístupnil v minulosti tabuizovaná témata, dal vzniknout novým společenským aktivitám – ve frenštátském případě v roce 1992 občanskému sdružení Muzejní a vlastivědné společnosti (dále MaVS) s předsedou Ing. O. Tabáškem (dále pak V. Stražil, E. Blažková) a tajemníkem v osobě autora tohoto příspěvku. MaVS iniciovala směrem k městu řadu podnětů, některé z nich došly naplnění – institut ceny sv. Martina za tvůrčí přínos do kulturního života města (od r. 1992 dosud), obecní vyhláška o symbolech města (znak, prapor, pečeť, razítko a znělka), partnerský vztah města k muzeu a galerii Albína Poláška a k městu Winter Park na Floridě (od r. 1996), některé odezvu nenašly – znovupostavení čtrnácti zastavení křížové cesty u kostela sv. Jana Křtitele, realizace pomníku obou světových válek. Muzejní a vlastivědná společnost uvádí v programovém prohlášení v r. 1992 jako smysl své existence naplnění tří záměrů – vydávání vlastivědného časopisu, iniciaci k vybudování muzea a galerie a k vydání monografické Vlastivědy Frenštátska. Je očividné, že deklarované vize se postupně naplňují.

Vlastivědný časopis Frenštátska, jak zní podtitul čtvrtletníku Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm (do roku 2001 s názvem Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm), navázal v roce 1992 v názvu a v číselné řadě na obdobně pojmenovaný časopis muzea z let 1954 až 1962. Vedle spoluvydavatelů, Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně (od r. 2006 vydavatele) – Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm a do roku 2001 i Státního okresního archivu v Novém Jičíně, přispívá na jeho vydání město Frenštát p. R., v posledních letech i obce na Frenštátsku a nepravidelně v podobě dotací i další instituce, např. nadace Českého literárního fondu. Dosavadní IX. až XXIII. ročník přinesl každoročně na více než 100 stránkách řadu podnětných článků, např. Z dějin domů ve Frenštátě p. R. T. Baletky, příspěvky o květeně M. Sedláčkové, Nářečí na Frenštátsku Františka a Mojmíra Horečky, Historii poštovníctví ve Frenštátě p. R. J. Hrubíše, Pomístní názvosloví frenštátské kotliny O. Tabáška, články R. Hasalíka o fenoménu Radhoště, vzpomínky na karikaturistu M. Liďáka – Haďáka, příspěvky k vystěhovalectví mj. J. Šimíčka, E. Eckertové. Další kapitoly informují čtenáře o novinkách vlastivědné literatury, výstavách, osobnostech, událostech z historie i ze současnosti, přetiskují archiválie k dějinám města. Časopis tak představuje významný pramen k dějinám Frenštátska.

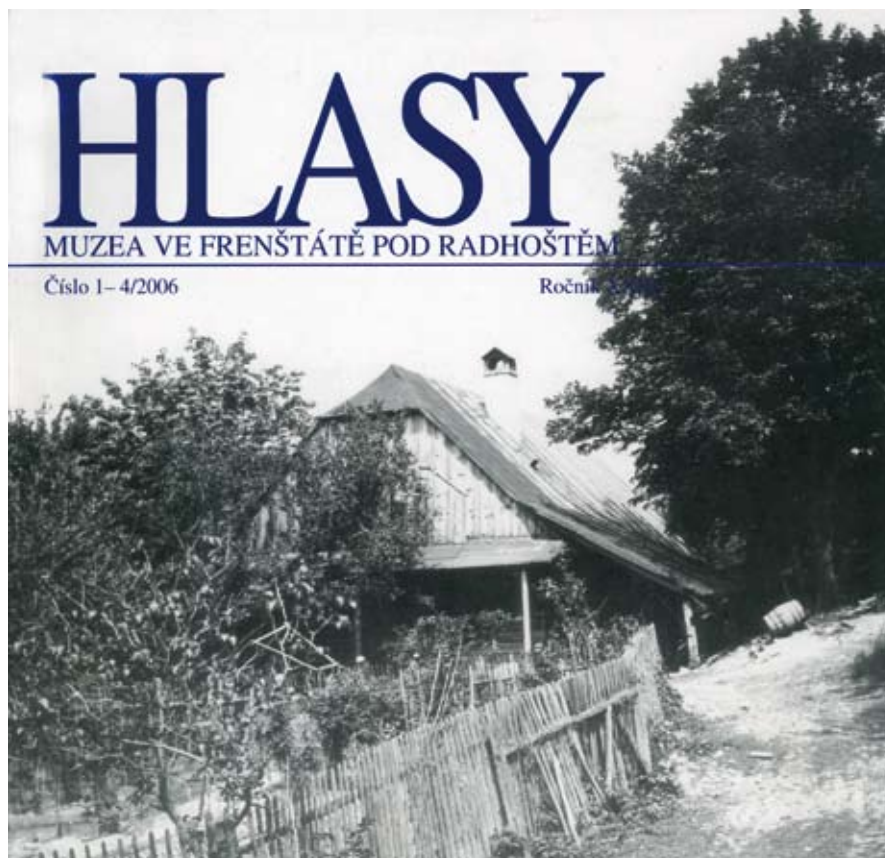
Ediční činnost Společnosti je však mnohem bohatší. Vedle časopisu vydává za účasti řady spoluvydavatelů a finančních přispěvatelů od roku 1994 ve třech edicích nazvaných Návraty domova, Profily a Prameny řadu bibliofilii. Uvedme ve výčtu následující tituly z oblasti krásné literatury: F. Horečka, Kouzelná píšťalka, 1994, ilustrace L. Ševčík; J. Strnadel, Koleda je ve Vánoce, 1996, ilustrace A. Strnadel; H. Lisická, Staré zpěvy, 1998, ilustrace A. Grmelová; J. Drozd, Pátá dimenze, 1999, ilustrace V. Holub; J. Seifert, S láskou pozdravuji kraj váš milý, 2001, ilustrace A. Kovalová; literární vědy: J. Urbanec (ed.), Adresát Josef Kalus, 1998; L. Knězek, Krajina černá lesem, 1998 a Shledání s krajem, 1999, ilustrace J. F. Kovář; filozofie: J. Kroutvor a V. Jiránek, Humor a psychoanalýza, česká a německá verze, 1999; O. Šulěř, Důvěrné dialogy, 2000, ilustrace A. Georgiadu – Treichelová; historie: F. Palacký, Vlastní životopis, 1998; O. Šulěř, Valaš-

Účastníci valné hromady Muzejní a vlastivědné společnosti ve Frenštátě p. R., Trojanovice, 10. 4. 1999. Foto R. Jarnot

ský poslanec T. G. M., 1999, ilustrace M. Adámek; L. Matusiaková, Můj otec Gustav Přístupa, 1999; Symbolika města Frenštátu, 2000; národopisu: Valašské koledy z Frenštátska, 1999, ilustrace A. Strnadel; umění: J. Klučka, Albín Polášek – Strůjce svého osudu, 1994; J. M. Tomeš, Z deníků Antonína Strnadla, 1995, ilustrace A. Strnadel; J. M. Tomeš, Tváře, 1998, ilustrace A. Strnadel; J. Klučka, Albín Polášek – Man Carving His Own Destiny, 1999; J. Baleka, Adolf Zábranský, knižní ilustrace, 1999; L. Baran, Fotograf Rudolf Janda, básník krajiny a lesa, 2000; P. Helbich, Chvály, 2000, fotografie P. Helbich; J. Klučka, Albín Polášek, česká a anglická verze, 2001. Některé další vydavatelské počiny MaVS iniciovala: Valašský betlém z Frenštátu (replika betlému J. Bačáka ze sbírkového fondu MNJ – Muzea ve Frenštátě p. R.), úvodní slovo V. Václík a J. Klučka, česky, anglicky, německy, francouzsky, italsky, polsky, španělsky, Muzeum Novojičínka, 2003; J. A. H. Gallaš, Valaši v kraji přerovském, Muzeum Novojičínka 2006. Ediční nabídku s určením pro sběratele a příznivce výtvarného umění doplňuje řada souborů portfolií originální grafiky, kreseb a fotografií autorů: A. Kroča, J. Hrnčárek, J. Kapec, A. Kovalová, M. Adámek, P. Strnadel, O. Holíček, J. Holík, E. Ovčáček, B. Jurek, K. Vašut, J. Kudláček, A. Zábranský, M. Šimurda, J. J. Králík, B. Bartoš, I. Ouhel, J. Drozd, A. Georgiadu – Treuchelová, O. Smutný, D. Kadrnožka, J. Sozanský, I. Kitzberger, R. Janda, P. Helbich, E. Fuková. Tato řada byla vydávána v letech 1994 až 2002 a ukončena v počtu třiceti titulů.

Muzeum do třetího tisíciletí

V roce 2002, kdy si Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm připomnělo nedávné 50. výročí zpřístupnění sbírek pro veřejnost, je mu společně s poděkováním za půlstoletou práci nabídnuta významná příležitost nových perspektiv, a to budova tzv. „chlapecké školy“, postavená za starosty R. Kalluse v r. 1876 s určením (k 30. září v roce otevření) pro mateřskou školu, chlapeckou obecnou a měšťanskou školu a obecnou školu dívčí. Třípodlažní budova sloužila po celou existenci pro potřeby frenštátského základního školství. Muzeum od poloviny roku 2002 opouští prostory II. poschodí radnice a deponuje sbírky do bývalé školy na Kopané. Rozhodnutím zastupitelstva města z 25. 4. 2002 je budova, kulturní památka a jedna z architektonických dominant města, bezúplatně převedena na zřizovatele muzea, Moravskoslezský kraj, s výlučným určením pro potřeby muzea. Po třech desetiletích opakovaných příslibů se tak naplňuje přání pracovníků muzea a kulturní veřejnosti vůbec. Je to období vytváření budoucí podoby muzea. Jeho podkladem jsou libreta, výsledek společné práce pracovníků Muzea Novojičínska (název od r. 2002), v jehož vedení se od sedmdesátých let vystřídali PhDr. František Schwarz (1971 – 1990), Augustin Daněk (1990 – 1996), ing. Ivo Otáhal (2000 – 2005), PhDr. Sylva Dvořáčková (1996 – 2000, od 2006 dosud), a samozřejmě jeho frenštátského pracoviště, vedoucí Alena Figarová (od r. 2005). Finanční prostředky Moravskoslezského kraje a evropských strukturálních fondů umožnily po předchozích výběrových řízeních stavební a pro muzeum funkční přestavbu budovy a od r. 2006 v intencích brněnského reklamního a designerského studia Ulma budování jeho pracovního a odborného zázemí, služeb veřejnosti a tématické prezentace sbírkového fondu v podobě devíti expozic: Paměť města – historie Frenštátu do poloviny 19. století, Jitřenka východu – frenštátská společnost ve 2. polovině 19. století, Kolébka české turistiky – Pohorská jednota Radhošť a počátky turistiky a lyžování v Beskydech, Pánbu, všichni svatí a ti druzí – národopis na Frenštátsku, Tam za mořem – vystěhovalectví z Frenštátska do Ameriky ve 2. polovině 19. století, Člunek zpívá – rukodělné tkalcovství a barvířství, Pod Radhoštěm domov můj – kulturní tradice na Frenštátsku a Doteky přírody.

Literatura a prameny

Literatura (výběr):

Felix J., Z Frenštátu (Národopisná činnost ve Frenštátě p. R. v l. 1892 až 5), in: Moravská Orlice, 6. 3. 1897; Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R., č. 1 – 24, 1954 – 1960; Hlasy muzea ve Frenštátě p. R., č. 1 – 3, 1961 – 1962; Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, 1992 – 2000, roč. IX. až XVII.; Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, 2001 – 2006, roč. XVIII. až XXIII.; Horečka F., O frenštátském museu, in: Naše Valašsko, č. 4, 1937 – 38, s. 46 – 47; Hurt A., Městské muzeum ve Frenštátě p. R., in: Naše Valašsko, č. 2, 1931, s. 85 – 86; Jarra R., Procházka jedním okresním muzeem, in: Naše vlast, č. 8, roč. V, s. 124; jk, Jubileum muzejní práce. K 80. výročí vzniku Národopisného odboru ve Frenštátě p. R., in: Stator, č. 4, 1973; Jurok J., 110 let muzea v Novém Jičíně, OVM N. Jičín 1997; Kajdoš V., Průvodce po archivních fondech Okresního archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, ONV, Frenštát p. R. 1959; Klučka J., 80 let Národopisného odboru ve Frenštátě p. R., VSONJ, sv. 12, 1973, s. 67 – 69; Klučka J., 100 let muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě pod Radhoštěm, in: HMA, č. 3, roč. X, 1993, s. 59 – 63; Klučka J., Muzeum pro třetí tisíciletí, in: HM, roč. XIX, č. 1 – 4/2002, s. 3 – 11; Mazurek J. Národopisné výstavy na východní Moravě a ve Slezsku před rokem 1895, in: Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, sv. 64, 1979 s. 93 – 100; Myšková A., Jak bylo frenštátské muzeum otevřeno po 54 letech, Nová svoboda, 13. 1. 1955; Národopisná výstava československá v Praze 1895, Praha 1897; 80 let muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě pod Radhoštěm. Katalog k výstavě, Okresní vlastivědný ústav v N. Jičíně 1973; Schedlbauer K., Národopisná výstava na Vsetíně před 80 léty, in: Nové Valašsko, č. 32, 1972; Schwarz F., Vznik a rozvoj muzejní a vlastivědné činnosti v okrese Nový Jičín, VSONJ, sv. 39, 1987, s. 1 – 8.; Špét J., Ke vzniku a programu našich nejstarších regionálních muzeí, in: Muzejní a vlastivědná práce, č. 1, 1972, s. 18 – 23; Špét J., Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví, in: Muzejní a vlastivědná práce, č. 2, 1972, s. 87 – 92; Turek A., Bývalé muzejní spolky na Novojičínsku, in: VSONJ, sv. 39, 1987, s. 35 – 47; Upomínka na Národopisnou, průmyslovou, uměleckou a školskou výstavku ve Frenštátě pod Radhoštěm, Národopisný odbor ve Frenštátě p. R. 1893; Václavěk M., Národopisná výstava na Vsetíně ve dnech 14. – 28. srpna 1892, in: Český lid, roč. 2, 1893, s. 223; Věstník Národopisné výstavy československé v Praze, roč. I., 1893, roč. II., 1894, roč. III., 1895; Zbavitel A., Městské muzeum ve Frenštátě p. R., in: Naše Valašsko, č. 14, 1951, s. 86 – 88; Zbavitel A., Museum ve Frenštátě p. R., in: Valašsko, č. 1, 1952, s. 131 – 132; Zbavitel A., Jiří Felix. K stému výročí jeho narození, in: Hlasy okresního muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, č. 2, 1956; Zbavitel A., Pomoc dělníků frenštátskému muzeu, Práce, 6. 6. 1958; Zprávy muzejní společnosti, in: Sborník muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí, č. 1, 1894; Zpráva o činnosti na Valašsku pro Národopisnou výstavu československou, in: Sborník Muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí, č. 2, 1898

Seznam zkratk: HMA - Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, HM - Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, VSONJ – Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín

Prameny:

Muzeum ve Frenštátě p. R., fond Národopisný odbor ve Frenštátě p. R., 1892 – 1895, II – S – 37, fond Muzeum ve Frenštátě p. R., od r. 1950, II – S – 217, 218; Zbavitel A., Dvacet let frenštátského muzea, strojopis, 11 s., 1971; Státní okresní archiv Nový Jičín, Kniha zápisů o poradách Národopisného odboru ve Frenštátě p. R. 1882 – 1897

In the latter half of the 19th century Frenštát was a small town nestling at the foot of the mountains. Data from the population census of 1869 record 6563 inhabitants and 849 homes. The economic life of the town, based on employment in agriculture, in the surrounding forest and on artisan production (primarily weaving) formed the preconditions for the development of the textile industry, dyeing and the later knitting industry. At that time roads, bridges and the railway (operational from 1889) were being built. The face of the town was also being transformed into its present appearance – the historical centre was undergoing architectural change: the establishment of a boys school (1876), a school for weaving (1905), the town hall (1891), the railway station (1888), textile mills were also built, the Vlčina public house for day trippers (1895) and Horečky became a popular destination for holiday crowds, at Pustevny were developed the rambling hostels (1891 – 1899) on Radhošť Mountain the St. Cyril and Methodius Chapel was built (1898) all of which became dominant features of the Radhošť Beskydy both at that time and well into the future. Frenštát had its day schools as well as a boys' and girls' grammar school, an occupational school for weavers, a secondary school for industry as well as local nursery and dame schools. A Czech public administration officiated at the town hall. The development of industrial production was beset by repeated economic crises and when combined with years of poor harvests and environmental disasters, brought hunger and poverty. This led to open social unrest, which was suppressed by armed force (1890). This also led to emigration, the extent to which is borne out by comparing the 793 homes and 5735 persons recorded in 1900, to the data given for 1869.

For Frenštát, the second half of the 19th century proved auspiciously prosperous, it was a period that in the first instance significantly shaped the spiritual atmosphere of Frenštát society, and later predetermined its steps in the approaching century. The Civic Forum (1861-1930) proved fertile ground for those attempts made in Frenštát to cultivate a more nationalist consciousness. From its patriotism, its enlightened and cultured environment, there grew, or were initiated, a plethora of societies and activities – the Union of Theatre Enthusiasts (from 1875), the Society Book Collection (1875 – 1926), The Union of Voluntary Firemen (from 1878), the Artisan Forum (from 1882), the Ethnicity Union (1883 – 1897), the Radhošť Mountain Association (1884 – 1950), TJ Sokol (1890 – 1950), the Christian – social club (1897 – 1948), the Decoration Club (1903 – 1951), the Radhošť Foundation (1903 – 1950). Its very existence set the course for the future social and cultural life of the town. With the above activities are associated a host of personalities – Valentin Kostelník (1815 – 1891), MUDr. Rudolf Kallus (1834 – 1899), Jiří Felix (1856 – 1926), JUDr. Edvard Parma (1853 – 1921), Robert F. Křenek (1851 - 1928), Jindřich Kostelník (1849 - 1923) and Emil Kostelník (1842 - 1919). As the point when the Czech national movement began to emerge from its slumbers, Frenštát was christened 'the morning star of the east'.

We can link the community's early attempts at ethnography and museum curation to the inception and subsequent activities of the local Ethnic Union (1893 – the Ethnic, Industrial, Schools' and Fine Art Exhibition was held in Frenštát, 1895 – it participated at the Ethnic Exhibition of Czechoslovaks in Prague) and the later civil activities that led to the opening of the Municipal Museum of Frenštát p. R. in 1951 (from 1964 it became part of the present Nový Jičín Regional Museum). The historical and ethnographic background of the region, and the thematically amassed collections, both shaped the professional and the presentational character of the museum in its fields of interest (handweaving production and dyeing, expressions of folk creativity, tradition in the arts, the beginnings of Czech rambling, and more recently studies of emigration), fields which are now presented to the wider public. Since 1992 the civic association entitled the Museum and Ethnographic Society has been in operation. Besides the magazine *Voices of the Museum in Frenštát pod Radhoštěm* (until 2005) it also publishes a series of editions for bibliophiles, these are divided under three headings entitled *Return Home*, *Profiles* and *Sources*.

Resümee

Frenštát pod Radhoštěm ist in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts ein kleines Vorgebirgsstädtchen. Laut Angaben der Volkszählung aus dem Jahr 1869 wurden 6.563 Einwohner und 849 Häuser registriert. Das wirtschaftliche Leben der Stadt basierte auf landwirtschaftlichen Berufen, Arbeiten in den benachbarten Wäldern, handwerklicher, insbesondere Webereiproduktion und war durch den Aufschwung der Textil-, Färberei- und später Wirkereiindustrie bedingt. Es werden Landstraßen, Brücken, eine Eisenbahnstrecke (im Betrieb seit 1889) gebaut. Die Stadt und ihre Umgebung verwandeln sich in die Gestalt der heutigen Tage – der historische Kern verändert sich baulich, errichtet werden eine Knabenschule (1876), Webereischule (1905), das Rathaus (1891), der Bahnhof (1888), es werden Textilfabriken gebaut, die Ausflugsgaststätte Vlčina (1895), und aus Horetzky (Horečky) wird ein beliebter Ausflugsort; auf Pustevny (Pustevny) wachsen Wanderhütten (1891 – 1899) auf, auf Radhoscht (Radhošť) die Kyrill-und-Method-Kapelle (1898), bedeutende Dominanten der Radhoschter Beskiden auch in der Zukunft. Frenštát pod Radhoštěm hat seine bürgerliche Knaben- und Mädchengemeindeschule, Webereifachschule, fortsetzende Gewerbeschule sowie einen Gemeindegarten. Im Rathaus amtiert die tschechische Staatsverwaltung. Die Entwicklung der Industrieproduktion ist von den sich wiederholenden Wirtschaftskrisen gekennzeichnet, die zusammen mit den Jahren voller Missernte und Naturkatastrophen Hunger und Elend bringen. Sie führen bis zu offenen Sozialunruhen, unterdrückt von der bewaffneten Macht (1890). Eine weitere Folge ist die Auswanderung, deren Größenordnung am Vergleich der 793 Häuser und 5.735 Personen im Jahr 1900 gegenüber den Angaben aus dem Jahr 1869 zu sehen ist.

30

Für Frenštát pod Radhoštěm ist die 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts ein schicksalhaft günstiger Zeitraum, in dem sich besonders die geistige Atmosphäre der Frankstädter Gesellschaft profiliert und ihre Schritte für das kommende Jahrhundert vorherbestimmt werden.

Bemühungen um das nationale Bewusstsein fanden in Frenštát pod Radhoštěm auf dem Boden des tschechischen Vereinshauses (1861-1930) Anklang, in dessen heimatlichem, aufklärerischem und kulturellem Umfeld zahlreiche Vereine und Tätigkeiten entstanden oder angeregt wurden: Theateramateurverein (seit 1875), Gesellschaftsbücherei (1875 – 1926), Freiwillige Feuerwehr (seit 1878), Handwerkervereinshaus (seit 1882), Völkerkundlicher Bereich (1883 – 1897), Gebirgsverein Radhošť (1884 – 1950), Turnverein Sokol (1890 – 1950), Christlich-sozialer Verein (1897 – 1948), Verschönerungsverein (1903 – 1951), Kulturverein Radhošť (1903 – 1950). Mit ihrer Existenz bestimmten sie auch das zukünftige Gesellschafts- und Kulturleben der Stadt vorher. Mit den oben genannten Aktivitäten sind zahlreiche Persönlichkeiten verbunden – Valentin Kostelník (1815 – 1891), MUDr. Rudolf Kallus (1834 – 1899), Jiří Felix (1856 – 1926), JUDr. Edvard Parma (1853 – 1921), Robert F. Křenek (1851 - 1928), Jindřich Kostelník (1849 - 1923), Emil Kostelník (1842 - 1919). Frenštát pod Radhoštěm wird in diesem Zeitraum der erwachenden nationalen Wiedergeburt der Morgensterne des Ostens genannt.

Die Anfänge der organisierten heimatkundlichen und Museumsarbeit vor Ort verbinden wir mit der Entstehung und weiteren Tätigkeit des örtlichen Völkerkundlichen Sektion (1893 –Völkerkundliche, industrielle, Schul- und Kunstaussstellung in Frenštát pod Radhoštěm, 1895 – Teilnahme an der Prager Tschechoslowakischen völkerkundlichen Ausstellung) und späteren bürgerlichen Aktivitäten, die im Jahr 1951 zur Eröffnung des Stadtmuseums in Frenštát pod Radhoštěm führten (seit 1964 Bestandteil des gegenwärtigen Museums der Region Nový Jičín/Neu-Titschein). Das historische und völkerkundliche Umfeld der Region und der thematisch aufgebaute Sammlungsbestand profilierten das Museum fachlich und ausstellungstechnisch in Interessengebiete (Manuelle Webereiproduktion und Färberei, Volkstümlicher Kunsta Ausdruck, Tradition der bildenden Kunst, Anfänge der tschechischen Touristik, Letzte Jahre der Auswanderung), die jetzt der Öffentlichkeit vorgelegt werden. Seit dem Jahr 1992 ist vor Ort die Bürgervereinigung Muzejní a vlastivědná společnost (Museums- und völkerkundliche Gesellschaft) tätig. Sie gibt in Frenštát pod Radhoštěm neben der Zeitschrift Hlasy muzea (bis 2005) eine bibliophile Reihe in drei Editionen heraus, genannt Návraty domova, Profily und Prameny.

Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm

Katalog k expozici Jitřenka východu - Frenštátská společnost ve 2. polovině 19. století

Vydal Moravskoslezský kraj za spoluúčasti Muzea Novojičínska, příspěvkové organizace, v roce 2007

Studie napsal Jiří Klučka, překlady resumé Agentura ASPENA, Ostrava (AJ) a Mgr. Radim Sochorek (NJ)

Obrazovou přílohu vybral a redakčně připravil Jiří Klučka

Reprodukované archiválie, fotografie a sbírkové předměty jsou ze sbírek Muzea Novojičínska – Muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm, Státního okresního archivu Frýdek – Místek, Státního okresního archivu Nový Jičín

Fotografie F. Hanák, M. Hlavinka, R. Jarnot, E. Piezc, A. Pustka, L. Šmitke

Jazyková korektura PhDr. Zora Kudělková

Publikaci navrhla, grafický upravila a do tisku připravila Agentura API s.r.o.

Tisk Printo, spol. s r.o.

Moravskoslezský kraj
Krajský úřad
28. října 117
702 18 Ostrava

Tel.: 595 622 222
Fax: 595 622 126
E-mail: posta@kr-moravskoslezsky.cz
www.kr-moravskoslezsky.cz

